

SLOVENIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni pr.
289, Ljubljana
Naročnina četrletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za vse leto 60 Din,
Posamezne številke 150 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, 17. septembra 1935.

U p r a v a: Kranj, Strossmajerjev trg štev. 1.
Poštočkovni račun
Ljubljana štev. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju
Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

Naročnikom „Slovenije“!

Naš tednik ni izšel že dva meseca.

Vzrok je stavka in razmere v tiskarni, v kateri je bila „Slovenija“ doslej tiskana. Uredništvo in uprava „Slovenije“ torej nista kriva, da list ni izhajal prav v času, ko so nastopili za slovenstvo hudo važni dogodki.

Nasprotniki slovenske misli, katero ima naš tednik namen širiti in jo poglobiti, so nalašč širili vesti, da je „Sloveniji“ konec in da ne bo več izhajala. To so delali zato, ker jim je pravo slovenstvo trn v peti.

Da bomo mogli nadaljevati z delom, smo poskušali drugo tiskarno. „Slovenija“, bo odslej izhajala v K r a n j u, v tiskarni „Tiskovnega društva“ in upamo, da rednejše kot je doslej.

„Slovenija“ bo obdržala svoj prvotni namen. Prvi in zadnji cilj ji je bilo in ji bo ostalo slovenstvo, čista slovenska misel, katero ima namen vcepiti vsem ljudem, ki jih je rodila slovenska zemlja, tako, da bi gledal in motril vsak človek slovenske krvi vse javno dogajanje s stališča slovenske samobitnosti in slovenske svobode ter v tem smislu tudi v resnici ravnal.

Naš list ni imel in nima namena ustvarjati kakšno politično stranko, ampak prekvasiti vsakega med nami s čisto slovensko zavestjo in odločnostjo. V tem se razločuje od vseh drugih, starih in novih listov, ki izhajajo pri nas. Naposled delajo le ideje zgodovino in odločajo

usodo narodov. Slovenske nesreče je kriva tudi naša duševnost.

Misel je močnejša kot so topovi in dinamiti.

Pri nas razmere dozorevajo in se bližamo odločitvi. Zdi se nam, da je naš tednik sedaj potrebniji, kakor je kedaj prej.

Prosimo cenj. naročnike, da nam ostanejo zvesti in da „Slovenijo“ priporočajo povsod ter ji pridobivajo novih naročnikov. Vsak naš naročnik naj bi pridobil vsaj enega novega naročnika. Koristil bo s tem slovenski stvari.

Naš tednik ne dobiva „podpor“ iz kakšnih „fondov“. Navezan je na naročnino. Živi od naročnine.

„Slovenija“ stopa v četrto leto. Danes še ne more naravnost povedati, kaj vse je doživela v prvih treh letih.

Današnja številka je dvojna številka t. j. za prvi in drugi teden tekočega meseca. Priobčujemo nekaj sestavkov, ki bi jih bili natisnili že pred tedni, če bi bila izhajala. Ker so pa vsebinsko in miselno važni, se nam ne zde zastarali in so vredni, da zagledajo beli dan.

Naročnine za mesec julij in avgust t. l. ne bomo pobirali. Kdor je plačal naročnino od junija t. l. naprej, mu jo bomo poračunili za čas od septembra t. l. dalje.

Uredništvo in upravništvo
„SLOVENIJE“.

Polom*

(Beseda o politični izpremembi.)

Slovenski liberalizem je doživel polom. Nikdar ni bil demokratičen ali ljudski, se je pojavljal v dveh oblikah. Staro tавčarjanstvo se je umaknilo „narodnemu radikalizmu“ Žerjavovcev, ki je prevzel dediščino po mestih in trgih, a po vaseh so nastopili „samostojni kmetje“. Stari liberalec je živel na stroške ljudstva, a vendar je tudi ljudstvo živelo skromno. Stari liberalec je politično poznal samo tiste, ki so imeli kaj pod palcem; toda do neke meje je varoval človeško dostojanstvo. Staro liberalstvo sicer ni izdelalo in zaneslo med ljudstvo misli o polni narodni svobodi (pri slavnostnih pojedinah je razglaševalo celo, da smo „plainski Hrvatje“); toda praktično ni tajilo ali zametavalo slovenske samobitnosti, čeprav je pojmovalo narod po meščansko.

Drugače njegova dedišča. Narodni radikalizem, ki so ga kazali Žerjavovci v Avstriji, se je izpremenil v Jugoslaviji, ko so prišli do neomejene oblasti, v malicenje in popušcanje, ako je terjala slovenska misel dejansko enakopravnost v gospodarstvu, omiki in politiki. Načelno niso mogli zavreči slovenskega jezika in slovenskih koristi; toda dopuščali so, da so se zapostavljale povsod: v državnem, samoupravnem in zasebnem življenju. Hoteli so se prikupiti svojim gospodarjem; zato so pridno varovali slovensko „pleme“ v imenu neke višje baje jugoslovanske misli, ki menda to brezpozorno terja. Preko noči so prenašali vse slabo z

*) Članek je bil napisan takoj po izpremembi vlade.

Janez Kocmur:

Malo popravka

Prispevek k slovenski politični zgodovini.
(Nadaljevanje.)

Podrobnega gradiva o konferenci bo težko še kaj, pa bi tudi ne hasnilo dosti, ker je delal zapisnikar (če se ne motim, Milan Jaklič) le proste beleške. Stranka ni nikdar vodila arhiva, razen za časa tajnikovanja Zvonimira Bernota po vojni. Vodila ga je tudi ljubljanska „Vzajemnost“, ohranjen je pa le neznaten del. Razprave na strankinih zborih in konferencah se niso nikdar stenografirale; le za IV. zbor l. 1902. v Celju je bil najet stenograf, slušatelj prava Mirko Triller, sedaj odvetnik v Radovljici. A tudi ta stenogram ni bil nikdar objavljen, pač radi pomanjkanja sredstev in radi debat, ki na tem zboru niso bile ravno na višku. Tu je prišlo do ostrih nasprotij v polemiki radi etičnih načel v politiki med prvokrat nastopivšimi masarikovci in E. Kristanom na eni ter delavskimi zastopniki in A. Kristanom na drugi strani. — Tupatam je delal stenografske beleške neki Skobl, uslužbenec železničarske strokovne organizacije, ki jih je pa uredništvo uradno „po potrebi“ popravilo in radi pomanjkanja prostora v tisku tudi skrcilo. Glavni poročevalci so opisali svoje govore uradno sami pozneje, ali jih je pa sestavilo uredništvo po zapiskih in spominih. Tako delajo tudi drugi.

Razprave VII. strankinega zbora l. 1909., ki jim posnemam naslednje podatke, niso bile stenografirane, čeprav stoji na naslovni strani knjižice: Po stenografskem zapisniku.

Stenograma o Tivolski konferenci torej ni bilo, in če bi bil, bi že radi nekaterih izvajanj vsaj v tisti dobi ne mogel biti v celoti objavljen. Vse, kar je v razpravah na konferenci v

slovenskem jeziku ohranjenega, se nahaja v „Rdečem Praporu“ tiste dobe. Seveda zelo pomanjkljivo. Sicer so se pa vršili najvažnejši razgovori zaupno, izven okvira konference, ki je bila tudi zaupna. Izvajanja E. Kristana na konferenci bi danes težko našla zagovornika med Slovenci. Popravljala sta ga že na licu mesta dr. Tuma in dr. Dermota, deloma tudi Ivan Regent. Njegove najtežje trditve je že demantirala zgodovina zadnjih desetletij. Na osnovi imenika udeležencev, ki ga objavim v tej razpravi, se bo dalo presoditi, koliko je konferenca po svojem številčnem in kakovostnem sestavu bila upravičena sklepati o stvareh, segajočih v osnove vsega naroda. Cankar ni bil navzoč, bil je natančno podučen o vsemu; zato se je konference ognil v velikem loku, njeno resolucijo pa odklonil.

Pobudo za konferenco je dal po prejšnjem dogovoru E. Kristana z Jurjem Demetrovičem, Vitomirjem Koračem in Vilimom Bukšegom V. zbor Socialnodemokratske stranke za Hrvaško in Slavonijo v zagrebškem „Kolu“ 19. in 20. aprila 1908, na katerem je zastopal jugoslovansko, ali prav za prav slovensko stranko E. Kristan. Tu bodi ugotovljeno, da si slovenska stranka na svojem ustanovnem zboru l. 1896. v Ljubljani pridevka „jugoslovanska“ ni nadela morda iz kake posebne jugoslovanske ideologije ali orientacije, temveč edinole z ozirom na svoj zemljepisni obseg, ker sta jej pripadla tudi Istra in Dalmacija. Prav tako sta si tudi l. 1897. odn. 1909 ustanovljeni stranki za Banovino ter Bosno in Hercegovino nadeli ime zgolj z ozirom na svoje politično upravne meje. V Istri in Dalmaciji stranka več let sploh ni delovala; šele pozneje je začel E. Kristan porredko obiskovati Split, Dubrovnik in druge večje obmorske kraje. Vse, kar se je tu storilo, sta storili Istra in Dalmacija iz lastne moči, brez sodelovanja stranke. Šele pojav strokov-

nih organizacij (rudarjev v Labinju in Siveriću, pomorcev v Splitu in Šibeniku, industrijskih delavcev v Pulju in drugod) je ustvaril preko strokovnih funkcionarjev s stranko nekaj rahlih vezi, ki pa nikoli niso bile tako trdne, da bi se moglo govoriti o kaki skupnosti. Ljubljani sta bila Gradec in Dunaj bližja od Pulja, Splita in Šibenika.

Iz Istre in Dalmacije tudi ni bilo dolgo nobenega zastopnika na strankine zборе. Prvi je bil l. 1902. v Celju stavec Jerko Dorkić iz Dalmacije kot poročevalec o — agrarnem vprašanju. Šele na zboru l. 1909. je mogel E. Kristan reči: „Ne kot gosta, temveč kot polnopravnega člana tega zbora pozdravljam sodruha Glumca (Dušana) iz Šibenika, ki zastopa tukaj vse politične organizacije v Dalmaciji. Prvikrat so s tem dalmatinski sodruhi uradno zastopani na zboru svoje Jugoslovanske socialdemokratske stranke in vsi pričakujemo od te udeležbe okrepčanja zveze med njenim delom v Dalmaciji in pričakujemo od nje tudi za dalmatinske sodruge najboljšega uspeha“. Istro so na tem zboru zastopala Pavel Bučić, rudar iz Labinja in Josip Petejan, čevljar iz Pulja. Prej ali pozneje nekoč je zastopal Istro tudi Hrvat Vilim Haramina, čevljar iz Pulja. Posebnost teh zborov je bila, da so radi pomanjkanja svobodnih strankinih organizacij pošiljale nanje svoje zastopnike strokovne organizacije, katerih nekatere niti niso hotele veljati za socialnodemokratske.

Pač pa se je volilo tudi prej tupatam v širši izvrševalni odbor stranke koga iz Istre in Dalmacije, ki pa navadno ni bil navzoč in ga je čisto poznal celo sam predlagatelj komaj po imenu. L. 1909. n. pr. za Dalmacijo nekega Anteja Gabrića, ki ga razen Glumca in znabiti še E. Kristana ni menda nihče drugi poznal.

(Dalje prih.)

juga na sever, posnemali ustanove, ki so nastale drugod ob različnem položaju, a pri tem pozabljali na dobrino, da ponosen Hrvat ali Srbin nikdar ne zatajuje svojega bistva: svojega jezika, svoje vere vase in v svoj narod.

Oboževali so državo in ji žrtvovali človeka, njegovo vest in vrednost, njegovo čast in dostojanstvo. Ponižali so in oblatili najbolj dragoceno dobrino, ki jo je prejel človek od Boga: duhovno svobodo, in to so storili tisti, ki so se ponašali s svojim svobodoljubjem. Nikdar se v novejši slovenski zgodovini ni delalo takšno posilje, da bi se bil tako brezvestno teptal zakon in vršile n. pr. volilne potvorbe brez sramu, kakor so to uganjali nekdanji „narodni radikalci“. Auersperg-Lasserjeva vlada (1871–1872) je bila v Avstriji za Slovence podoben poskus; toda v parlamentarni obliki ustavnega življenja vendar ni mogel nemški liberalizem tako divjati, kakor je to delal slovenski, ko se je bil osvobodil vseh vezi.

Gospodarsko je pod krinko „državnega in narodnega edinstva“ neizmerno škodoval slovenski celoti in njenim posameznim delom, ker je slepo vršil izkoriščanje Slovenije ali pa se mu vsaj ni uprl, da je zase dobil primerno nagrado. V državi s takšnim prirodnim bogastvom in s tako skromnim prebivalstvom ne bi bilo treba lakote, ako bi bila uprava poštna in pametna. Že s samim divjim preganjanjem uradništva in nameščenstva se je brez potrebe in naravnost v škodo obremenjevala državna blagajna. Bil je brez čuta za ljudstvo, ki ga je mrcvaril kakor živino, a vse je pokrival z državotvornostjo.

Meščanskemu liberalizmu Žerjavovcev se je pridružil kmečki Pucljevcev. Gibanje, ki bi bilo potrebno, ako bi bilo v resnici samostojno in globoko, se je takoj od početka izpreverglo v osebno politiko kmečkih liberalcev. Pokazalo se je to že pri sprejetju „vidovdanske“ ustave.

Združitev z Radičem ni bila odkrita, marveč preračunjenost, kar je pozneje spoznal Radič sam. Nova spojitev z meščanskim liberalizmom je bila zato umevna, ker enaki po svojih koristih spadajo skupaj. Prvotno kmečko gibanje se je izgubilo v meščanskem nacionalizmu, t. j. fašizmu. Pri tem se je pokazal nov faktor, ki je čimdalje bolj silil na površje: primorstvo. Ljudje, ki so pribežali sem iz Italije zaradi fašizma, so bili v Sloveniji glavni somišljeniki fašističnih načinov vladanja: posilja nad domačim prebivalstvom, izrivanja iz služb, državnega pojmovanja narodnosti v obliki zenačevanja. Medsebojno prerivanje za čast in oblast, ki sta bili združeni tudi s precejšnjo denarno pridobitvijo, je sicer končno dovedlo med kmečko-meščanskimi liberalci do ločitve, ki pa ni bila načelna: duh in oblika sta ostala ista.

Glavni greh, ki sta ga zakrivali obe liberalni skupini je brezprimerna demoralizacija ljudstva. Zastrupljale so se duše, dopuščale se je uradno vsaka kršitev zakona, ako je bila v prid vladajočim, vera v poštenost in pravičnost je bila omajana, zaupanje v svobodnega človeka, njegove lastne zmožnosti in delo je padalo. Velika je stvarna škoda, ki jo je napravil naš kmečko-meščanski liberalizem v svojem fašizmu; toda neprimerno večja je npravna škoda, ker je ubijal vero v slovenskega človeka in njegovo bodočnost. Zato ž njim ni kompromisa pod nobenim pogojem, ker njegovega „jugoslovenstva“ ne priznamo nikdar. Dovolj smo ga čutili v gospodarstvu, omiki in politiki; zakaž južno slovanstvo mora sloneti na svobodnih narodih in ti na svobodnih ljudeh.

Zadnje državnozborske volitve so izbile sodu dno. Stojimo na prelomu. Slovenski liberalizem je padel obenem s svojim krušnim očetom. Njegove postojanke mora zasesti slovensko delovno ljudstvo v svobodni izberi najboljših.

Dr. Ivo Štampihar:

24.088*

Ko je v zadnjih 10 dnevih pred potekom roka za vložitev državnih kandidatnih list izdal bivši pravosodni minister dr. Kojić tolmačenje k šu 18 zakona o volitvah ljudskih poslancev, po katerem mora biti podpis kandidata overovljen po tistem sodišču, v katerega krajevnem področju je kandidat kandidiral, je bilo jasno, da bo ta vmesna sprememba pravne podlage volitev povzročila precejšnje stroške. Tako bi bila n. pr. lista z nosilcem dr. Topalovićem potrebovala kar Din 150.000.— zato, da bi tiste kandidate, ki so dali overoviti podpise v zanašanju na veljavnost odredb zakona o izvensodnem postopanju (na kateri zakon se dr. Kojić očitno ni spomnil, ko je domneval, da obstojijo „nejasnosti“) pri sodišču svojega bivališča, razposlala k sodiščem okrajev kandidature, pribavila priče itd. in dopolnila „neveljavne“ overovitve jugoslovanskih sodišč. In takega zneska ni zmogla, dasi je bila to lista, ki je smela računati na svojih 100.000 glasov, če ne celo več. Zmogla pa je novo nastalo oviro lista Mite Smederevca, krščena z imenom „Jugoslovanski nacionalni pokret Zbor“, ki je — po uradnih podatkih — dobila 24.088 glasov. To kaže, da je bila Ljotičeva lista sorazmerno dobro „podkovana“ in da njenega malega uspeha ni zametavati. Čeprav so bili „Prelomovci“ pri zadnjih volitvah čisto nepomemben in priložnostni privesek „Otažbincev“ in „Pobednikov“, niso imeli tako neprav, ko so po volitvah izjavljali, da so z izidom volitev zadovoljni. Skupino, ki razpolaga s takimi sredstvi, da je bila sposobna obvladati celo v roku za vložitev list predpisano in z visokimi stroški zvezano novoto, je treba gledati in potehtati tudi z ozirom na njena sredstva. Zato štejem — sicer s stališča, za katero mi „Prelomovci“ ne bodo hvaležni — da je bila njihova zadovoljnost nad volilnim izidom upravičena.

Ocena same številke 24.088 pa kaže, da bi vstopil Ljotič s še dvema poslancema v novoizvoljeno zbornico, če bi ne bilo količnika 50.000, ki je šele dopuščal udeležbo pri delitvi mandatov. To pove navadno razmerje med številom 2.881.020 oddanih glasov in med številom okrog 270 mandatov. Kakor znano, je Hitler začel svojo politično kariero s precejšnim drobižem; mislim, da je bilo njegovih le „sedem opričnikov“. In ker je Ljotič dosegel samo v svojem domačem okraju več glasov, kakor v Sloveniji, bi eden od njegovih treh poslancev bil dodeljen Sloveniji, kar nam nalaga še posebno pažnjo. Četudi zavržemo trditve Ljotiča, da je bil njegov dejanski volilni uspeh tolik-

šen, da bi se bila morala njegova lista udeležiti delitve, smemo priznati, da številka 24.088 zlasti za Slovence, ki so dali 2.550 glasov zanj, ni kar tako. Res je sicer, da je nekaj slovenskih glasov, oddanih za Ljotiča, padlo „iz zadrege“ (to vem na pr. za Bled), ali takih glasov šteje morda vsaka lista nekaj. Jevtičeva pa zanesljivo pretežni del.

Radi tega smo že iz previdnosti dolžni vzeti številko tako, kakršna je. Ali recimo, da smo se v oziru na „podkovanost“ Ljotičeve skupine zmotili; recimo, da je Ljotič že pred tolmačenjem šu 18 zakona o volitvah ljudskih poslancev zbral sam take podpise kandidatov, ki so tudi po tolmačenju obdržali veljavo. Torej mu ni bilo treba imeti nobenih novih izdatkov za dodatno popraviljanje overovitev. V tem primeru smo se pa tudi zmotili če smo pripisovali njegovemu nastopu prevelik pomen, ker bi smeli upoštevati samo absolutno in relativno mali številni uspeh. Da vidimo!

Ljotičev nastop pri volitvah je bil nujno zvezan z izvestnim programom. O programu so sicer takoj vsi uvideli ljudje lahko izrekli sodbo, — ki predstavlja zgled za „Viel Lärm um nichts“, radi česar so pa tudi vsi sodili listo po izrazoslovju tistih, ki so se tej listi pridružili. In izrazoslovje je bilo — pa naj se še tako branijo prizadeti — fašistično, votlo, bobneče, obenem ničevno. Izmed pomislekov, ki se niso ponavljali v volilni agitaciji tudi pri drugih udeleženi skupinah, smemo pokazati na istega, ki je zahteval, da pripada sedanjemu rodu skromna naloga pripravi teran za dojenčke, ki bodo šele sposobni napraviti red, in na stanovskega kot značilni posebnosti. Prvo geslo gotovo ni nikogar pritegnilo, kajti bilo je protislovje v sebi: saj, čemu naj se ljudstvo opredeljuje za Ljotiča, če pa bodo šele današnji dojenčki znali rešiti, česar Ljotič sam ne pripisuje sedanjemu rodu, torej tudi ne sebi. Drugo geslo je pa bilo — aktualno zametavanje demokracije načel in ker ljudstva v Srednji Evropi doslej količkaj resnične demokracije še niso okusila (izvzemši v Čehoslovski), tudi nevarno. V tej resnični nevarnosti stanovske miselnosti leži stvarna, programska večvrednost Ljotičeve skupine, ki daje skupini višjo ceno, nego gola številka volilnega uspeha.

Po Ljotičevem modroslovju obstaja potreba stanovske ureditve držav v tem, da se delovanje človeške družbe od vekomaj giblje v tiru delitve dela; ta ustvarja skupine, ki opravljajo posebna dela, kakršnih kaka druga skupina ne zna ali noče izvrševati; to so stanovi, poklici. In ker je država na določenem ozemlju višek prisilne skupnosti človeške družbe, naj se uredi država tako, da bodo vrhovno upravo sestavili posamezni stanovi, ki naj v „harmoničnem sodelovanju“ poiščejo srednjo, vse objemajočo pot povprečne pravice. Pri tem nauku manjka zelo enostavno, toda bitno važno opozorilo: da izbira stanu faktično ni stvar prostega preudarka, temveč posledek gospodarske nujnosti

v boju za obstanek posameznika. Iz tega sledi, da je prisilna skupnost v državi bivajočega ljudstva nekaj povsem drugega, nego sklopek po delitvi dela razdeljenih skupin ljudstva. Država ni stanovski pojem, temveč ali zgodovinski, ali socialen ali najmanj političen pojem. Stanovska misel je zlasti v tem oziru nesocialna, ker je svobodna izbira stanu nemogoča v obstoječem kapitalističnem gospodarskem redu prav najštevilnejšim slojem ljudstev: naraščanju delovnega ljudstva. Čeprav je pa stanovska misel znanstveno nemogoča, ima eno — slepilo — vrlino: naslanja se na čustvenost, ki sodi po površnih pojavih. To kar uči Ljotič, daje nauku modroslovno lice, to je videti v praksi kot trkanje na cehovski predsodek posameznika, in sicer posameznika, kakršen je v svojem tavnem življenju, v — poklicu. Ljotičeva agitacijska sila je bila tedaj v tem, da je načrtno klicala na plan tisti vsakdanji oportunizem volilcev kot pripadnikov izvestnega poklica, na katerega se niso — mimogrede — ženirale potrkati tudi druge skupine, kadar so predčevale volilcem oportunistične razloge za izbero v prilog izvestnega kandidata. In volilnemu zakonu, kakršen je naš sedanji, je prav za prav oportunizem edina gibalna sila, ki je še kolikortoliko „svobodna“. Razlika med Ljotičev listo in Jevtičev torej ni bila idejna, temveč taktična. Ljotičeva skupina je odkritosrčno apelirala na stanovske predsodke volilcev. Jevtičevi kandidati so po potrebi trkali nanje in če je bila v istem okraju na raznih krajih potreba različna, so tudi neženirano različno trkali nanje.

Pomanjkanje idejne različenosti med Ljotičevo in Jevtičev agitacijo pa sili k navidezno osupljivi ugotovitvi, da so kandidati ene ali druge liste prav dobro poznali skrivnost, da je stanovski predsodek v ljudeh precej močno ukoreninjen. Ta resnica je sicer neprijetna, ali neizpodbitna. Stanovski predsodek je v mnogih, ki bi se ga radi otresli, če bi se ga le zavedali. In orgij stanovskega sovraštva nisem videl pri zadnjih volitvah morda na kakem shodu inž. Čopa, Ljotičevega kandidata, temveč na generalnem shodu generalnega tajnika zbornice TOI, Mohoriča na Jesenah 3. 5. t. l., ki je grozil, da se radi moje malosti spremeni v shod zoper — odvetnika. Močna ukoreninjenost stanovskega predsodka je pa spet nov razlog za večjo važnost Ljotičevega nastopa, kakor pa bi bil drugače upoštevati, če bi sedeli samo na doseženi njegovi številki. Ne sme se prezreti nadalje še dejstvo, da se izvestni del veliko bolj vplivne skupine, kakor so med nami „Prelomovci“, ogreva od časa do časa za stanovščino; — mnogi vidni pripadniki stanovščine v tej skupini so skušali dati misli celo sistematične zglede. — V idejnem pogledu smemo torej za obe, „nacionalnost“ poudarjajoči listi ugotoviti, da v volilni agitaciji nista pozabili priložiti apel na stanovski samoljubnost volilca, samo da ga je Ljotičeva lista postavila na čelo. Jevtičeva pa v rezervo. Zato nastane veliko vprašanje, iz kakšnih političnih vzrokov je bila prejšnji vladi potrebna posebna Ljotičeva lista? Zakaj je bil potreben odcepek „nacionalistov“ — antidemokratov, če je pa izid pokazal, da šteje ta odcepek „le“ 24.088 glasov? Da so pa morali biti vzroki za potrebo tega odcepka politični, nam ni pokazal nihče bolj razločno, nego govorniki v verifikacijski debati — vsi z Jevtičeve liste.

Verifikacijsko debato je načel — zoper običaj — Velja Popović s sila žolčnim govorom, s katerim je kot člen vlade in nosilec volilne uprave dal smernice vsem ostalim govornikom in s tem celotni debati, ki je pa bila monologična. Za njim so govorili in prednašali miselnostne ugotovitve dr. Janko Baričević, dr. Dragotin Kojić, Voja Lazić iz skupine dr. Dragotina Jankovića, dr. Luka Kostrenčič in mimo nekaterih nepomembnih še dr. Milan Banić. Celotna debata je izzvenela v pranje — volilnega sestava po sedanjem zakonu, namesto da bi se bavila po tvarini s predlogom verifikacijskega odbora. Kdor je pazljivo zasledoval miselnost zgoraj naštetih govornikov, se je smel prepričati, da ima opravka s — fašisti. Prav ministri Popović, Kojić in Janković so pa predstavljali notranjepolitično jedro Jevtičeve vlade in so danes „maršali“ Jevtičevega opozicijskega „ostanka“. Imenovani ministri so že v volilni borbi na premnogih zborih vehementno nastopali in za vsakim oglom poudarjali — nacionalnost Jevtičeve liste in definitivnost njihove „nove“ politike. Od njih je edino — le Janković pod udarnico „kmečke demokracije“ zvonil pogrebno — demokraciji, torej izrazilo prestopal k stanovščinarjem, medtem ko so drugi takrat zatrjevali demokracijo zvestobo. Tako je debata v zbornici pokazala naknadno, da je bila potrebna posebna fašistična državna lista, zato da se je moglo ljudstvu nesimpatično obeležje „fašizma“ v volilni borbi primazati nepomembni postranski skupinici in da široki ljudski kader volilcev ne bi zasledil fašizma med Jevtičevimi kandidati. Ljotičeva lista je imela nalogo — strelovoda, odvajalnega manevra prav tako pravih fašistov, kakor so bili

*Članek je bil napisan začetkom julija. Razkritja „Otažbine“ o namerah padle vlade zastran organizacije privatnih podpor „javnega reda in države“ potrjujejo v celem obsegu stališče članka, da je bila lista Jevtiča v jedru fašistična. Ljotič je danes samo v prijetnem položaju, da more vrniti Jevtičevim ljudem očiitek fašizma kar je tudi popolnoma v skladu z reko „Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade“. V jamo je namreč padel Jevtič z — zmago.

fašisti kandidati Ljotičeve liste. Jevtičevi so bili samo večji osebni oportunisti.

V tej nalogi Ljotičevega nastopa pa tiči že tudi njegova najnevarnejša lastnost in znak večjega pomena, kakor izhaja iz dosežene številke. Kajti zdaj, ko so „jugofašisti“ in pripadniki „kmečke demokracije“, kar je odvetnik Ljotić kot „kmet“ tudi, prešli v opozicijo, deloma, ker so se prav v verifikacijski debati zaleteli, deloma pa, ker so zagrenjeni po spoznanju, da so za par mesecev prezgodaj presedlali iz opozicije, zdaj res ni več nobenega idejnega vzroka, da se ne bi Ljotičeva skupina, ako je to sploh homogena prikazen, pridružila Bani-

čevemu ricinusu. Za nalogo, ki jo je po našem mnenju imela Ljotičeva lista, bi bila morda primerna tudi Hodžerova siranka. Izgleda pa, da bi ta lista utegnila zbrati v resnici več glasov, nego bi bilo to manevristom všeč. Zato verjetno ni štela. Primerno se mi zdi na tem mestu opozoriti, da je Velja Popović v zaletu svojega govora omenil, da je vlada pripustila Maksimovičevu listu, čeprav smo svoje dni brali, da je o teh vprašanjih po volilnem zakonu odločalo kasacijsko sodišče. Razvoj dogodkov nam je pokazal na srečo, da so fašistični poskusi pri nas zamudili — modo.

Kaj hočemo in česa nočemo

„Ne vemo, kakšni so ti trajni pogoji, pod katerimi vidi „Slovenija“ obstoj slovenstva kot narod, a vemo, da jih ona ne vidi v skupnosti s Srbi in Hrvati in da ga hoče z vsemi svojim delovanjem iz nje izločiti“.

„Hudo se vara „Slovenija“ in njej slični, da je jugoslovenstvo (kot vera v zgodovinsko-politično nujnost Jugoslavije in celotnost jugoslovenske narodne skupnosti) povsod na umiku. Naj tega ne ocenjuje po tem, da lahko nekaznovano tako piše o jugoslovenstvu“.

„Menda „Slovenija“ ne misli resno, da bi trajni pogoji našega obstanka kot narod bili slovenstvu bolj zagotovljeni med Romani ali Germani“?

„Ali je zares tako naivna, da veruje, da bi se moglo slovenstvo ohraniti danes kot nekaka vesela, prijetna in ponosna mala zemljica, kot nekaka nova Švica, da ni za njo velikega jugosloven, narodnega in državnega telesa?“

„Danes se Švice ne ustvarjajo. — Minil jim je čas. Dosti je, da se ohranijo tiste ki obstojajo“.

Iz „Otažbine“ štev. 69.

Drzni očitki

Namesto „Preloma“ je odgovorila belgrajska „Otažbina“ na naš predzadnji uvodnik. Odgovor je napisan v istem duhu, ki smo ga zaznamovali v „Prelomovem“ članku in z istim prozornim namenom, le da to, kar „Prelom“ samo namiguje, „Otažbina“ odkrito trdi. Očitki so tako težke narave, da nam nihče ne more jemati pravice, da jih zavrtnemo in svoje stališče pojasnimo. Žal ga ne moremo braniti z isto svobodo besede, kakor zastopa „Otažbina“ svoje, sicer bi bil naš odgovor krepkejši in prav kratek. Omejili bi se na kritiko tiste navidezne in nam tako zoprne stvarnosti, s katero obravnava in vzporeja vprašanje slovenstva, hrvaštva in srbstva.

Argumentacija „Otažbine“ je preprosta in neštetokrat smo jo že slišali. Jugoslavija je zgodovinsko-politična neogibnost, ker brez nje bi postali Bolgari, Srbi, Hrvati in posebej še Slovenci plen germanskih ali romanskih osvajačev. Zato stoji „Otažbina“ na stališču nujnosti jugoslovenske narodne skupnosti, ker brez nje ni Jugoslavije. Kdor ne stoji na tem stališču, je torej proti državi in nasproti njeemu ni obzir. To velja za „Slovenijo“ in vse, ki enako kot ona mislijo. Z ozirom na našo trditev, da je jugoslovenski nacionalizem povsod na umiku, pa sklepa „Otažbina“ tako-le: Kdor je proti temu nacionalizmu, ta ne prizna historično-politične nujnosti Jugoslavije, ta je separatist in sanja o samostojni Sloveniji po vzoru Švice. Jugoslovenski nacionalizem ji pomeni torej isto, kakor jugoslovanski patriotizem.

Očitki „Otažbine“ so drzna podtikanja. Naš list je načelno zavzemal pozitivno stališče nasproti državi. Če ni razvil svojega političnega programa, ni to naša krivda. „Otažbini“ je v takih zadevah še te tiskovne svobode preveč, kar je imamo danes. Pa je, kljub temu za tiskovno svobodo! „Otažbina“ se moti. Niso najradikalnejši Slovenci, ki se zbirajo okrog „Slovenije“. (Legitimni tisk je v danih razmerah precej topi orožje). Vedno smo še iskali mostov do nasprotnega tabora, medtem ko se zdi, da želi „Otažbina“ zadnji most podreti. Kar prihaja za nami, se morda za njene očitke ne bo več zmenilo, ji bo nemara pri njenem delu pomagalo.

Kje se razhajamo?

Odkriti nasprotniki smo vsakega nacionalizma, torej tudi jugoslovenskega in slovenskega, ker vidimo v nacionalizmu potvorbo čiste narodne misli. Pojmu nacionalizem smo vedno dajali povsem določen pomen. V isti meri kakor čista narodna misel zmaguje, se ji mora umikati nacionalistična miselnost. Vedno zopet smo poudarjali, da vidimo v nacionalizmu največjo nesrečo za male narode, ker je naperjen naravnost proti njih obstoju in izhaja jo iz politične misli vodi neogibno v politični separatizem. Nacionalizem je vedno izključilen, političen ter postavlja razmerje države do naroda na glavo. Vedno stoji v službi izkorišče-

valcev proti izkoriščanim. Zato dobro vemo, zakaj tako strogo ločimo nacionalistično mišljenje od narodnega. Mi verujemo v zmago narodnega načela in v njegovo veliko nalogo v razvoju človeštva, pri nacionalizmu pa vidimo, da vodi po notranji nujnosti svoje biti povsod v fašizem. Iz tehtnih razlogov tudi natančno ločimo pojem državna nacija od pojma narod. Narod nam je najvažnejše, na pravih osnovah po skupni zgodovinski usodi ustvarjeno i upovezano duhovno in kulturno občinstvo, ki se zaveda svoje individualne biti. Zato ne priznavamo integralnega jugoslovenstva kot dogme in v tej dogmi ne vidimo nič drugega kot maskirano hegemonistično politično misel, službo za ideološko utemeljevanje tistih vladavin, si so priklicale največ gorja nad nas in državni misli največ škodile. V dogmatičnem integralnem jugoslovenstvu in njegovih političnih posledicah vidimo smrt ideje južnoslovenske solidarnosti in enotnosti.

Misel južnoslovenske skupnosti je bila vedno živa med Slovenci — nekdanj morda bolj še kot danes — in obsegala je vse južnoslovenske rodove, tudi Bolgare. Ni jih izključevala, kakor to dela iz prozornih namenov integralno jugoslovenstvo. Ker je ta ideja živela v nas, zato smo Slovenci vstopili v to državno zvezo, ne samo zaradi tega, da se zavarujemo proti nasilju oblatnih sosedov. Ta ideja ni zahtevala od nas, da postanemo iz naroda pleme, integralno jugoslovenstvo pa, za katero je mogoče, da se kdo zanj navdušuje kot idejo in daljni vzor, se oznanja kot dogma in dovršeno dejstvo in sicer z nemogočo utesnitvijo na tri rodove in z nemogočimi političnimi zaključki.

A prav ti politični zaključki so glavno. Logika njenih izvajalcev je kaj preprosta. Ker stoji narodna korist vedno nad plemensko, se mora ta brezpogojno podrediti prvi, kar pomeni v praksi, da „plemenska“ enota nikdar ne more v političnem življenju kot celota uveljavljati svojih zahtev, da je vedno odvisno od dobre volje in uvidenosti neke večine izven nje, če se upoštevajo in koliko se upoštevajo njene „plemenske“ posebnosti, in da jo ta večina vedno lahko majorizira ter ji danes lahko zopet vzame, kar ji je včeraj dala. Kar se z državno koristjo ne da zagovarjati, to se lahko utemeljuje z narodno. Naj „Otažbina“ ne misli, da se Slovenci v tej državi bojimo, da bi se „zgubili med drugimi“. Ni je v vseh svetovni zgodovini analogije, ki bi jo lahko navedli v dokaz, da je kaj takega v našem primeru mogoče. A „Otažbini“ se menda ne sanja, koliko gorja, gospodarskega, moralnega in drugega, nam je prizadejalo praktično izvajanje načel integralnega jugoslovenstva in kako neprestano je žalilo naš „narodni“ ponos. Nismo mi „protidržavni elementi“ krivi, da se je prvotni velikanski kapital navdušenja in ljubezni za to državo tako brezvestno zapravil.

Kako poceni in plehke so nasproti tem dejstvom vse lepe besede „Otažbine“ o tem, da je treba dati narodni celoti kar je njenega in njenim delom, kar je njihovega, da narodu in njegovi moči ni na kvar, če živijo njegovi deli svoje svojstveno življenje in gojijo svoje posebnosti, da je to le v skladu s potrebami celote. Koliko takih in sličnih deklamacij smo že slišali, a vse ostanejo fraze in nič kot fraze prav dotlej, da nam poveste, katero trajno in trdno poročilo si zamišljate, da bomo Slovenci v tistih zadevah, kjer nam priznavate pravico do svojstvenega življenja, tudi sami odločali. Teh poročil nam vaša stanovska država bodočnosti ne more dati tako malo kot katerikoli drug unitaristični sestav. Ona bi predstavljala samo nov nevaren poskus v povsem problematično smer, ko naša država nadaljnjih poskusov ne prenaša in ko niti ne moremo čakati z ureditvijo nekaterih perečih vprašanj, da pride „vaš čas“.

Beseda o stapljanju narodov.

Če gledamo strogo teoretično, je narod res da dinamičen pojem, torej lahko v zgodovinskem času spreminja svojo substanco, kakor tudi lahko spremeni svoje ime, kar se nekaterim zdi najbistvenejše, dasi to ni res. Vendar

pa je stapljanje dveh narodov ali prilikovanje manjšega naroda po močnejšem in številnejšem dolgotrajnem zgodovinski proces in mogoče samo po dveh potih: po poti nasilja, ko fizično močnejši z moralnim zlomom šibkejšega doseže svoj namen, ali nezavestno po dolgem skupnem političnem, gospodarskem in kulturnem sožitju. Zavestnega stapljanja ni, zavestno je lahko samo zblíževanje dveh ali več narodov, ali politično, ali gospodarsko ali kulturno. Vsak najmanjši pritisk v smeri stapljanja bo rodil vedno in povsod spontan in naraven odpor in sicer pri moralno krepkejšem elementu močnejšega kot pri moralno šibkejšem. Za nasilno prilikovanje je razen tega neizogiben pogoj, da je napadajoči narod kulturno močnejši od napadenega. Naši jugoslovanski integralci se radi sklicujejo na nastanek današnje Italije in Nemčije, kar pa je za naš primer nemogoča analogija.

Enotnost jugoslovanskega državnega naroda je danes realno dejstvo, enako kakor enotnost jugoslovanske države, ni pa od stališča te ali one skupine razumnikov odvisno, ali smo Slovenci narod ali nismo narod, najmanj če stoji ta skupina izven slovenskega občinstva. Slovensko ljudstvo jih prav gotovo ni vprašalo za njih mnenje, ker zanj to vprašanje ni nikdar obstajalo.

Kakšen je naš slovenski „separatizem“?

Tudi to smo že ponovno razložili. Naše pojmovanje narodne misli in narodnega načela narode družijo, ne pa jih razdvaja, poudarja in goji zavest duhovne skupnosti in odgovornosti za skupno usodo vseh rojakov preko državnih meja. V narodno enotni državi ne vidimo viška vseh narodnih stremeljenj, mnenja smo celo, da je doba ustvarjanja novih narodno enotnih držav v Evropi za nami. Zlasti majhni narodi so navezani na bolj ali manj tesno politično sožitje. Odklanjamo vsako nacionalistično izključilnost in se ne ustavljamo naravnemu toku razvoja. Ta razvoj kaže dve na videz si nasprotni smeri: na eni strani težnja po ustvarjanju vedno večjih gospodarskih in političnih enot in vedno obsežnejšem izmenjavanju kulturnih vrednot, na drugi strani pa stremljenje po vedno novih narodnih, kulturnih in političnih diferenciacijah. Pred našimi očmi se ponavljajo „novi“ narodi o katerih svet še včeraj ni nič vedel. Obe smeri razvoja sta samo dve strani enega in istega življenja. Integracija in diferenciacija se vršita hkrati, se ne izključujeta, pač pa dopolnjujeta. Rast večjih enot ima za pogoj nastanek manjših, ker iz nepredeljene mase nikdar ne nastajajo velike organske tvorbe. Seveda življenje ne pozna shematičnosti, in razvoj se za naše oči ne vrti premotno. Večje politične tvorbe so morale razpasti, da je na pravilnejši osnovi bilo mogoče novo združevanje narodov. Avstrija je primer za to. V neki dobi prevladuje bolj ena, v drugi dobi druga smer razvoja. Škoda se govori o dveh nasprotnih razvojnih smerih. Duhovna razklanost in politična neenotnost slovenstva sta bili ena izmed največjih ovir za konsolidacijo države. Njima je predvsem veljal naš boj. Zaradi tega se nismo nič manj zavedali, da so mali narodi v dobi nastajanja velikih političnih imperijev navezani drug na drugega, če si hočejo ohraniti svojo samostojnost. To velja zlasti za vse podonavske in balkanske narode. Bodočnost slovenstva je usodno povezana z bodočnostjo južnega slovenskega. Ne moremo svoje bodočnosti graditi na spekulacijah s političnimi načrti velesil. Nočemo živeti od milosti teh. Hočemo svojo bodočnost zavestno sooblikovati, zavedajoč se, da je trajno le tisto, kar si sami priborimo! Ze zato smo navezani na politično skupnost s Hrvati in Srbi ne glede na druge vezi. A tudi to skupnost si predstavljamo tako, da ne bo ovira za politično zvezo vsega slovanskega juga in ne bo ovirala večjih političnih konceptov in tvorb, ker šele enotno gospodarsko ozemlje vsega Podonavja in Balkana bo dovolj trdna osnova za neodvisnost narodov tega ozemlja. Vsaka politika, ki vidi samo sebe in svoj narod in ne vodi računov o opravičenih težnjah drugih, zlasti sosednih, je kratkovidna in nerealna. Zato brez širokega zunanje političnega programa ni resne narodne politike in iz širine tega programa lahko sklepamo tudi na vrednost notranjepolitičnih konceptov. — Tak je naš „separatizem“!

Naša najnujnejša zadeva.

Naši pogledi so vsi uprti v bodočnost. Sence preteklosti ne zastirajo našega vida. Zastavo slovenstva nosi mladina. To je za nas najvažnejše. Za svoje zahteve se hočemo boriti v skupni fronti s hrvaškim in srbskim ljudstvom. Samo da pride ljudstvo v svojih širokih plaštech do odločilne besede. Naša prva naloga je sporazum s Hrvati. Njih očitki na naš naslov niso neosnovani. Ko ne bi bilo hrvaškega vprašanja, kdo bi poznal slovensko! In vendar je slovensko enako pereče! Najhuje je bilo to, da si Slovenci doslej v najvažnejših vprašanjih našega narodnega in državnega življenja nismo bili edini in da smo imeli vedno najhuj-

še škodljivce slovenstva med nami samimi. To je tragika slovenstva in posledica naše politične nezrelosti, pa tudi odtujitve nekega dela razumnosti od ljudstva. Zato Slovenci po lastni krivdi nismo v državi pomenili tistega, kar bi posvojili kulturni in politični moči morali pomeniti. Danes smo na poti ozdravljenja. A to ozdravljenje prihaja iz nas samih in ne iz pokretov, ki so se rodili izven nas. Najprej moramo Slovenci najti same sebe, se notranje osvestiti in spoznati svoj narodni položaj, potem šele postanemo pomemben konstruktiven faktor v državni politiki, potem bomo tudi kot politični zavezniki nekaj pomenili. Brez vere vase in samospoštovanja ni mogoča enakopravnost in pravo prijateljsko razmerje nasproti drugim. Le kot enota bomo v državi in na zunaj nekaj predstavljali. Slovenci smo najbolj udarjen narod v Evropi. Ena tretjina naših rojakov je izročena najbrutalnejšemu raznarodovanju. Svet naj to ve, naj nas ne pozna samo kod zavedne Jugoslovane ampak tudi kot Slovence, da ne bo gledal v naših manjšinah samo neznanega drobca 14 milijonskega državnega naroda, ampak življenjskovažen del malega naroda, ki svojo bol čuti prav tako živo, kakor bi jo čutil velik narod, če bi mu ena tretjina počasi umirala. V tem je smisel narodnega načela, ki more veljati za majhne narode enako kot za velike. To načelo zahteva, da se manjšina tudi tehta, ne samo šteje. Žalostno je, da je treba zanj lomiti toliko kopja med nami samimi. Mi verujemo trdno v končno njegovo

zmago.

Opomba: „Otažbina“ nas poziva, da svojo kritiko Ljotičevega programa obrazložimo. V okviru tega članka res to ni mogoče, pa se tudi ne mudi. Ob priliki ji radi ustrezemo. Sicer pa smo svoje mnenje glede raznih načrtov o stanovski ureditvi držav že dovolj krepko razložili in bi bilo v tem primeru predvsem potrebno osvetliti, kakšna bi bila stanovska ureitev v državi kjer je 80% kmečkega prebivalstva, in naj bi to prišlo sorazmerno s svojo pomembnostjo do besede. Logično bi bilo, da se sprevrže stanovščinarstvo v diktaturo najmočnejšega stanu, ko ne bi „država“ posredovala in izravnala koristi. A kdo je „država“? Za to gre. Za nas to seve ni nobeno vprašanje.

„Otažbina“ nam nadalje očita, da nismo pisali resnice, ko smo trdili, da Ljotičev program reducira vse notranjepolitične težkoče na vprašanje poštene državne uprave in zmage morale in značajnosti v javnem življenju. Res ni prav, da smo to trditev izrekli v navidezni zvezi z Ljotičevim programom bodočnosti, a iz konteksta je razvidno, da smo hoteli povedati edino to, da po Ljotičevem naziranju izvira nezadovoljnost Hrvatov in Slovencev iz prav istih vzrokov kot nezadovoljnost pri srbskem delu prebivalstva, in da ima ta nezadovoljnost svoj koren v grehah uprave. — Da ima Ljotič svoj sistem, s katerim hoče osrečiti in odrešiti državo, seveda nismo hoteli zanikati in te slave mu prav gotovo nismo hoteli kratiti.

Dr. Ivo Štampihar:

Vzroki kratke slave

(Konec.)

Razumeti bo lahko, da so se volitve skoraj morale izvršiti povsem po načinu iz časov JNS, samo v korist drugih osebnosti, nego v časih JNS. Če je bilo kaj odtenkov v teh načinih, so bili malotni, in še teh odtenkov ni mogoče pripisovati dobri volji „novih“ ljudi, temveč neznanju pravih, čeprav nepovedanih namenov postav ali pa nedoslednost in pomanjkljivemu pogumu.

Tako je odprl Jevtić osebno tisto staro moralno obeležje volitev z izjavo, da bo njegova lista — „lista kraljevske vlade“. Če sledite miselnosti dokaj kasnejšega govora Velje Popovića v zbornici, se smete vprašati, ali je bila notranjemu ministrstvu prijavljena in ali je minister odobril kako politično skupino z imenom „kraljevska vlada“. Če je namreč po mnenju Velje Popovića organiziranje opozicijskih list isto kot grupiranje in ustanavljanje političnih strank ali društev, velja to tudi za organizacijo, ki je šla v volitve pod imenom „kraljevska vlada“. Nobenemu ne bo prikrito, da je kraljevska vlada po ustavi in po pojmu vrhovni državni organ upravljanja države, medtem ko je bila Jevtićeva lista izraz politične skupine ljudi, ki so se s svojo listo udeležili volitev in od katerih so bili nekateri slučajno isti časi ministri. Jevtić je s to izjavo, izrečeno v času formalnega sprejema ponudbe, da nosi državno listo, zašel že globoko v „staro“ politiko, z mesta, s katerega jo je izrekel, je pa naravnost namignil svojim tovarišem v vladi ter sebi in vladi podrejenim izvršilnim organom, kako smejo razumeti tisto „zakonitost“.

Zato se ni čuditi, če so bila med volilno agitacijo poslopja državnih podjetij in celo vagoni, ki so šli v inostranstvo, običajne reklamne deske za kaj neokusne lepake in letake z reklamo za Jevtićevo listo, zato se ni čuditi, če so bili mnogi teh letakov brez označbe tiskarja, kar tvori samo na sebi tiskovni prestop, se ni čuditi, če so morali železnice in v času in na kraju njihove službe vsiljevati potnikom agitacijske letake za Jevtićevo listo (duhovitost teh letakov je daleč prekosil tisti potnik, ki je z najprijaznejšim obrazom ponudil revizorju v vlaku poleg vozne karte tudi „službeno“ vsiljeni letak), se ni čuditi, če so občinske pisarne po „pristojnem“ nalogu razdeljevale cele kište izrazitih klevet, nalepljale (seveda na stroške občinarjev) volilne proglase, se ni čuditi, če so kinopodjetja (ločeno od poslovne reklamne, prosim!) morala svetiti diapozitive z nebotično hvalo enega samega človeka, se tudi ni čuditi, če so tisti, ki so med takimi predstavami kašljali, prejeli 14 dni policijskega zapora radi „sumnjivog kašlja“, se tudi ni treba čuditi, če je znani kandidat Azman v Boh. Bistrici poudarjal popolno svobodo volitev s trditvijo, da imajo volilci prosto izbero med njim — in Mohoričem, se tudi ni treba čuditi, če je eksekutiva odganjala na dan volitev mirne ljudi z javnega prostora z utemeljitvijo, da „Vaš pogled neшто znači“, ali da so se določali talci za miren potek shodov Jevtićevih kandidatov (z ustno odredbo, prosim, ker „za pismo ne bi bilo zakonite podlage!“), ali če je rdeči svinčnik gospodaril, tehtal, domneval in sumil, vse kakor v zlatih časih dobe JNS. Na vseh področjih volilne borbe smo smeli videti, ko da so povsem umrljivi, pojave istenja oblasti s koristimi kandidatne liste Jev-

tića. Brali smo, kako zapravlja uradništvo v ministrskem predsedništvu in v notranjem ministrstvu od države plačani čas s tem, da sprejema in odriva kandidatske kandidate ali da sestavlja Jevtiću listo. Videli smo, da je načelnik za priprave Jevtićeve liste — gotovo kak vpokojeni strateg — iz strahu, da ne napravi kake formalne napake, predpisal preko zakona vsem, da morajo predložiti dvakratno izvirno listo, čuli smo, kako je minister pravde v teku roka za sestavljanje list neženirano spreminjal volitveno pravno podlago, kar bi bilo v vsaki resni pravni državi od dneva razpisa volitev gotovo izključeno, kar je pa pri nas povzročilo med drugim tudi komične primere, kakor je bil isti, da od vrhniškega sodišča overovljeni podpis kandidata ni bil veljaven, temveč si ga je moral kandidat dati overoviti po ljubljanskem sodišču; imeli smo priliko doznati tudi za vpokojitve sodnikov, celo tistih pri kasacijskem sodišču.

Tudi radio, javna ustanova, je bil uzurpiran. Služil je v ostalem precej tako, kakor Vam služi žebelj, ki ste ga nastavili neprijatelju na sedež, nato pa ste sami sedli tjakaj. Kajti prav po radiu smo imeli mučno priliko poslušati nejunsko udiranje nekih kandidatov z Jevtićeve liste po nasprotnikih iz varnega zavetja, pa tudi marsikatero veseló domišlico neugnanih zborovalcev, kakor je bil tisti „nepokolebljivi“ medklicatelj na zagrebškem shodu, ki se je med prav vsakim govorom del „Živio Vujić“. Ljudstvu teh pojavov izrabljanja upravnih pravic, t. j. z besediščem kazenskega zakona: „zlorab službe“ ni bilo mogoče zakriti, saj so se vršile pri belem dnevu. Ljudstvo se je moralo prepričati, da velja ob takih razmerah zakonitost samo — zoper ljudstvo, ker ni organa, ki bi dovedel odgovorne pred kazenska sodišča. Pravkar odstranjena vlada je bila z vsakim dnevom bolj veren prepis režimov JNS s drugimi osebnostmi, ki je povrhu vsega še žagala vejo, za katero se je držala: že od začetka je zavržno kritizirala vse delo JNS.

In ko se je sestala ljudska zbornica, ki je imela „po intencijah zakona“ delazmožno večino 303 proti 67 poslancem, se je naenkrat, kakor magično pokazalo, da ta delazmožna večina ni delazmožna, da to sploh ni nobena večina, temveč da je — absurd, nesmisel. Verifi-kacijska debata se je že vršila v žanru agonije, oglašali so se govorniki, ki so s svojim žolčnimi izlivi samo izpovedovali strah pred zmago spoznanja, da gre tudi brez njih in da gre celo bolje. Položaj se je seveda zasakal natančno tako, kakor so ti govorniki strašili in pretili, da se ne sme zasakati. Vlado je sestavil natančno tisti minister iz Jevtićeve vlade, ki je odklanjal vsakršno kandidaturo in ki tudi ni šel — volit.

Treba je bilo samo še izjave nove vlade, da računa s sodelovanjem ljudske zbornice, pa se je tista 303 glasov posedujoča „večina“ razbila že doslej na vsaj tri skupine, o katerih se da reči z gotovostjo samo to, da bo skupina „novih“ ljudi najmanjša. Včeraj „novi“, danes že „stari“ ljudje so se umaknili kot likvidirani in se pokrili s slavo nezmožnosti vodstva. Pri tej vročini jim pridejo vile v gozdnih kotičkih kar prav. In da bo tragikomika „novih“ ljudi dovršena, napravljajo ta čas ugodnejši vtiski tisti poslanci z Jevtićeve liste, ki se izrekajo

za sedanjo vlado, kakor tisti, ki so — objektivno vzeto — doslednejši in prehajajo v opozicijo. Kajti prestopajoči poslanci se sklicujejo na svoj molk v verifikacijski debati in na nauk volitev, torej na nova dejstva, ki so pač sposobna vlti marsikomu drugačno prepričanje.

Kratka slava „novih“ ljudi predstavlja plaščen nauk. Vsak nauk je obenem svarilo. Po učinku, ki ga bo na sedanjo vlado napravila kratka slava predhodnice, bomo smeli soditi, ali je to vlada „atmosfera“ in ali je to vlada mož. Te vrstice niso napisane, da polivajo s kropom prejšnjo vlado, obenem pa v tej obliki hvalisajo obstoječo, napisane so, ker je dobil najkočljivejšo nalogo v sedanji vladi Slovence, ki bo moral večje prebroditi mrežo postav iz dobe JNS, da se — liki prednica — ne zaplete vanjo. S tega gledišča bo treba pritrditi nameri vlade, da skuša sodelovati z zbornico, kajti razpustitve novoizvoljene ljudske zbornice bi nujno podaljšal praktično veljavo določb, ki si jih je JNS rezervirala, postav, ki se v vsakih rokah spremenijo v zasmeh ljudskih pravic, zlasti enakopravnosti. Čeprav je za nas olajševalni občutek, da je važen portefeuille v rokah Slovence, je olajšanje pomešano s skrbjo. Kakor je bilo nemogoče iti s postavami iz dobe JNS na volitve in pri tem zagotavljati spoštovanje svoboščin in državljskih pravic, zlasti pa obetati enakopravnost, tako ni mogoče iti na volitve s temi postavami pod udarnico pomirjenja in ublažitve notranjepolitičnih sporov in vprašanj. Prav se nam zato zdi, ako se je novoizvoljeni zbornici določila labodja naloga, da izglasuje v družbi s spolnjenim senatom nove postavbe, po katerih se bodo smele izvršiti volitve tajno in tako, da ne bo nobenemu, najmanj pa kakemu „avtoritarnemu“ notranjemu ministru padlo na um tarnati nad terorjem razorožene opozicije. Sprememba postav iz dobe JNS in njih prilagoditev stvarnim potrebam splošnosti je postala nujna, odkar je bila navedena ničevnost teh zakonov od „novih“ ljudi takorekoč službeno razglašena. In le, če bo sprememba teh postav odkrito v prid ljudskih pravic izvršena, ne bo ljudstvo tudi sedaj razočarano. Razočaranje ljudstva pa ne bo zavrlo ljudstva, ker ima ljudstvo z zvezanimi rokami in z zaklenjenimi usti v sebi duševno moč, ki je nepremagljiva, kakor je to dobro pokazal šestleten brezuspešni napor „granitne stavbe“ in tudi šestmesečni poskus „novih ljudi“. Usoda teh slednjih mora ostati še trajno učinkovita šola.

Denarna politika JNS.

V zvezi s sestavkom „Dolžnost vlad in Narodnih bank skrbeti za to, da imajo hranilnice na razpolago zadostna plačilna sredstva“, objavljenim v 24. številki našega tednika, kjer navaja za vse gospodarsko življenje silno pomemben in važen sklep III. mednarodnega kongresa hranilnic, ki se je v maju tekočega leta sestal v Parizu, si dovoljujemo navesti posamezne odstavke spomenice Zveze jugoslovanskih hranilnic v Ljubljani z dne 15. avgusta m. l., ki postavlja na našo takratno vlado in našo emisijsko banko že takrat zahteve, ki so v skladu s sklepom navedenega kongresa.

Omenjena spomenica je bila naslovljena na tukajšnje vodstvo takrat vsemogočne JNS, ki pa zaradi porazne gospodarske in finančne politike pokojne stranke ni smela v javnost.

Spomenica vsebuje med drugim sledeče odstavke:

Splošni gospodarski položaj.

Gospodarski položaj naše države, prav posebnost, pa še položaj dravske banovine postaja z vsakim dnem nevzdržnejši in tira naše narodno gospodarstvo vseh panog vidno do popolnega poloma. To je resnica, ki se več zanikati ne da in ki jo danes vidi že tudi najpreprostejši državljan.

V kratkih obrisih kaže naše gospodarstvo sledeče slike: Na eni strani množice vsakovrstnega dela ki čaka na izvršitev, na drugi strani množice brezposelnih, ki brezuspešno iščejo dela in kruha, manjka pa spadajoče vezi — denarja.

Na eni strani kupi izdelkov in v nakup nudenega se blaga, na drugi strani množica kupaljnega občinstva, kateremu manjka sredstev za nakup. Na eni strani terjajoči upniki, ki zahtevajo vrnitev svojih posojil, na drugi strani obupani dolžniki, ki bi radi plačali, pa nimajo s čim.

Leto za letom manjši dohodki, — a leto za letom zviševanje davkov in javnih dajatev, ki so narasle že do neznosnosti.

Beg denarja.

Jedro tega nevzdržnega gospodarskega zastojanja tvori kriza na našem denarnem trgu. Res je sicer, da je naš denarni trg bolj ali manj odvisen od razmer v sosednjih državah in vplivov iz inostranstva, prav tako pa je tudi res, da

nosi na tem, da se naš denarni trg ne spravi v sklad z našimi gospodarskimi potrebami in zahtevami, v veliki meri odgovornost vlada, ki je kriva, da izostaja dotok tujih valut in da odteka naš denar iz prometa zasebnih denarnih zavodov in iz države. Ko je leta 1931. stabilizirala dinar na zlati podlagi, je takoj na to odpravila izvozno zaporo za našo valuto. Posledica tega ukrepa so bile, da so inostranci, ki so imeli po naših bankah velike naložbe, te dvignili in jih spravili čez mejo v svojo domovino. Inostrance so posnemali domači denarni spekulanti, eni iz osebnega dobičkolovstva, drugi iz državno-političnih nagibov, tretji iz neosnovane bojazni, da utegnejo svoje imetje v domačih bankah izgubiti. Tako so šle velikanske vsote čez državno mejo v tresorje inostranskih bank, odkoder se niso več vrnile.

Težkim vlagateljem bank so meseca septembra 1931 sledili vlagatelji hranilnic in posojilnic. Beg velikega kapitala iz domačih zavodov jih je navdal z napačno domnevo, da denar v naših zavodih ni več varen, da se ga bo polastila vlada itd. In ko so naši denarni zavodi, ki na ta nenadni naskok vlagateljev niso bili pripravljeni, bili primorani omejiti izplačevanje vlog, so vlagatelji v tem videli uresničenje svoje domneve, kar je izvalo med njimi nepomirljivo razburjenje in nezaupanje v domačo valuto. Vsak je hotel imeti nazaj, kar je v zavod naložil.

Ravnanje državnih in privilegiranih denarnih zavodov.

Narodna banka, ki je bila v prvi vrsti poklicana, da bi bila priskočila domačim denarnim zavodom na pomoč s potrebnimi krediti, kakor so to storile v enakih primerah emisijske banke v drugih državah, tega ni storila. Še več, šla je tako daleč, da je v tem, za naše denarne zavode tako kritičnem momentu zaprla celo tiste kredite, ki jih je bila pred runom (t. j. ne-

pričakovanim navalom na blagajne denarnih zavodov) nekaterim že devolila, a jih ti niso izrabili, marveč so imeli rezervirane za primer potrebe. Mestna hranilnica ljubljanska n. pr. je imela pri njej dovoljen še neizrabljen kredit treh milijonov dinarjev. Ko ga je pa ob pritisku vlagateljev hotela izrabiti, ji ga narodna banka ni dovolila izrabiti. Enako tudi drugim hranilnicam. Ta denar pa je banka posojala svojim protežirancem v Belgradu, od katerih je samo pri enem izgubila lansko leto — nad 50 milijonov dinarjev.

(Tako n. pr. je tudi poznan primer, da so imele vse slovenske hranilnice svoje dni pri svojih 3¼ milijardah vlog pri Narodni banki celih 40.000.000 Din reeskomptnega kredita, t. j. isto vsoto kot neki belgrajski denarni zavod s 55 milijoni vlog. — Op. uredn.)

Državna hipotekarna banka, katere z vso rigoroznostjo zahteva od naših sodišč, da morajo v njo nalagati pupilni denar naših mladotnikov, je kratkoma izjavila, da posojil ne daje.

Slično poštna hranilnica. Le-ta je že meseca maja 1931 dvignila pri Mestni hranilnici ljubljanski svojo naložbo 5 milijonov dinarjev, ker Mestna hranilnica ljubljanska poleg menice sopodpisane od Mestne občine ljubljanske, ni hotela založiti še za 5 milijonov državnih vrednostnih papirjev po dnevnem tečaju. Poštna hranilnica, podružnica v Ljubljani pa se niti najmanj ne pomišlja, da dela od početka krize dalje reklamiramo za sebe na privatnih pismih, pa tudi na pismih slovenskih denarnih zavodov s tem, da pozivlja s posebnim žigom občinstvo, da naj nalaga pri njej. Postopek ki je pravno nedopusten. Pritožba Zveze proti takemu postopanju je ostala brezuspešna.

Iz vseh teh primerov se da sklepati, da delujejo neki krogi v Belgradu namenoma na demontiranje naših denarnih zavodov, posebno pa hranilnic.

Števili bi bil moral deliti dr. Bohinjec število oskrbnih dni zavarovanih ročnih delavcev in zasebnih nameščenec — 8200, ter nameščenecv OUZD — 835. Če bi bil to storil, bi prišel do zaključka, da je odpadla v letih 1932—1934 na enega ročnega delavca in zasebnega nameščenca dobra desetinka dneva, na enega nameščenca OUZD pa piči dve desetinki dneva in še štirje dnevi po vrhu! Odstotna razlika med obema skupinama je tako pričujoča, da tudi dr. Bohinjec ne bo mogel najti zanjo nobene verjetne utemeljitve! Kvečjemu, če bi jo poiskal kje v 17. stoletju.

„Taka poceni demagogija v resen gospodarski list ne spada“, je napisal v „Jutru“, ker se je bil „Trgovski list“ upal ponatisniti članek inž. Hoffmanna iz „Jugosl. Lloydja“. Ali se ne zdi po ugotovitvi ta očitek kakor bumerang, ki je zgrešil svoj cilj, pa priletel nazaj na svojega očeta? Zoprno, kaj vse se servira kot resna socialna politika! „Jutro“ si lahko čestita na tako odličnem socialno-političnem sodelavcu.

Omenili smo, da je v času obsodbe gospodarstva SUZORa po samem njegovem ravnatelju dr. Bohinjec — molčal. Zakaj? Mar je bil čas neugoden? O tem naj razmišlja. Ugotovljeno bodi, da je bil tedaj minister social. politike in narod. zdravja zagreb. vseuč. prof. dr. Marko Kostrenčič. Od tega je zahtevalo ravnateljstvo SUZORa, da naj postavi pred sodišče osebe, ki so slabo gospodarile. Obdolžitve so se v glavnem tikale oseb, ki jih je bil postavil socialnemu zavarovanju za komisarje Kostrenčičev prednik — minister dr. Nikola Precca. Ta pa je spet minister.

Kdor zna stvarno misliti in pravilno analizirati vse psihološke momente, utegne priti do presenetljivih zaključkov. Včasih so ti zgolj abstraktni, dostikrat pa se izkristalizirajo prej ali slej sami od sebe v čisto konkretne oblike. Šolnik starega kopita bi napisal pod to berilo: Ne draži tistega, ki ima v rokah bič!

— s —

Gospodarstvo pri socialnem zavarovanju.

O investicijski politiki SUZORa (Kratka za Središnji urad za osiguranje radnika) je „Slovenija“ že pisala v 7. in 8. številki prvo leto. Gradivo za kritiko ji je menda nudilo osrednje ravnateljstvo samo s svojo obsodbo svojih prednikov pri SUZORu. Gospodarstvo je moralo biti res slabo, če je ravnateljstvo zahtevalo od ministerstva, da postavi vse odgovorne pred sodišče. Ljudje, ki so izrekli tak anathema nad svojimi predniki, sedijo še danes za zeleno mizo ravnateljstva SUZORa.

Po omenjenem izpadu je bil dolgo mir, slišala se je semtertje kaka beseda posameznika, nedavno pa je kritika vnovič oživela; to pot se je oglašil član ravnateljstva zagrebskega OUZD (Kratka za Okrožni urad za zavarovanje delavcev) inž. Hoffmann v „Jugoslovanskem Lloydju“ s člankom „Investicijska politika SUZORa“. V glavnem navaja isto, o čemer je pisala „Slovenija“ v zgoraj navedenih številkah. Na ta članek, ki ga je ponatisnil tudi slovenski „Trgovski list“, se je oglašil dr. Joža Bohinjec v „Jutru“ z dne 14. julija t. l. Bilo bi res čudno, če bi dr. Bohinjec v tem trenutku molčal, pa ne vzel napadenega gospodarstva v obrambo s kožo in lasmi. Pred leti je molčal, danes mu je pa vse kar je od SUZORa, sveto in nedotakljivo, in kadar govori ravnatelj ljubljanskega OUZD, drugi — jezik za zob! Tak občutek se nas je polasčal pri čitanju njegovega članka v „Jutru“.

Socialno zavarovanje je postalo v teku let domena ljudi, ki si prilaščajo že kar monopol na zavarovanje. Samo oni znajo vse, samo oni vedo vse; njim gre absolutna vera in pokorščina. Uprava, v teku časa komplicirana in zamotana nalik — gordijskemu vozlu, mislijo, da jim že sama daje pravico, govoriti nekako ex cathedra, absolutno in oblastno. Pogosto se opaža prepotenost, polna zavistnega samoljublja, ki žolčljivo odriva vse in vsakega, ki se drzne kritičnim očesom pogledati čez plot v namišljeno kraljestvo socialnega zavarovanja.

Samoljubje in nestvarnost ne prenašata kritike, pa se raje vdajati brezplodnemu razglabljanju o psiholoških napisih nasprotnega mnenja. Kjer je tako, je dobro kdaj načeti tudi to stran, lahko se pride do zanimivega spoznanja, da ustvarjajo dostikrat tvarni momenti tisto psihološko razpoloženje, ki tako rado natika svoje naočnike drugim. Taki zaključki dajejo navadno zanesljivo osnovo za pravilno analizo vsebine.

V svoji obrambi investicijske politike SUZORa se razpisuje dr. Bohinjec na dolgo in široko, ne da bi navedel kako številko. Pribija samo, „da je bilo do sedaj v dravski banovini investiranih okrog 30 milijonov dinarjev, da je omogočena postavitev dobrih ambulatorijev v Ljubljani, v Mariboru in v Celju“. Trditev se sliši kakor da so nam ti ambulatoriji bili podarjeni, da niso bili postavljeni z denarjem, nabranim v Sloveniji. Koliko milijonov je šlo

po drugi strani iz Slovenije, in da so vse naprave, ki jih našteva, obstojale oz. so bile zasnovane že prej v mnogo večjem obsegu, ko o SUZORu in njem še ni bilo ne duha ne sluha, zamolčuje. Da so se stvari razvijale drugače, bi danes najbrže tudi Kranj, Kamnik, Jesenice, Ptuj, Litija, Trbovlje in še mnoga druga slovenska industrijska središča imela svoje ambulatorije in kopališča. V Sloveniji ni nobene delavskega zdravilišča za jetične, v zagrebški okolici sta pa kar dve, ki je bilo vanje v teku dobe investiranih najmanj 100 milijonov dinarjev. Slovenija je prinesla v zakon s SUZORom milijonsko doto, SUZOR pa prazno bajto, ki je vanjo spravil priženjene milijone.

O investicijski politiki SUZORa bo še prilika govoriti — govorili bodo pa drugi, neprizadeti strokovnjaki: — zdravniki, inženjerji, gospodarstveniki in — delavci. Tedaj bodo mnogi sedanji superlativi obviseli na nižji kljukci. Za sedaj se zazrimo raje v tiste pičle številke, ki jih podaja dr. Bohinjec v svojem članku, pa se zapičimo vanje z Arhimedovim pogledom. Da bi ne bil nikoli navedel teh številke! Zoper očitek inž. Hoffmanna, da se v delavskih zdraviliščih protežirajo nameščenici OUZD, se brani dr. Bohinjec, češ, da odpade v zadnjih treh letih (1932—1934) v uradovem morskem okrevališču na otoku Rabu na vse pri uradu zavarovane ročne delavce 7290, na zasebne nameščenice 910 (na obe vrsti zavarovancev skupaj 8200) na nameščenice OUZD pa samo 835 oskrbnih dni. Misleč, da si je s tem kdo ve kako imenitno umil roke, vzklikne na koncu patetično: Na nameščenice OUZD odpade samo 9,2% oskrbnih dni! Nameščenici mu za tako obrambo ne bodo hvaležni; smetano srebljajoči že, ostali, ki se morajo zadovoljiti s sirotko — in teh je večina — pa gotovo ne.

Arhimedes bi ga pošteno prijel za lase, če bi vstal iz groba in uprl svoj pogled v ta prečudni odstotek. Videti je, kakor da je zabelil žgance z žganci, namesto da bi jih bil pošteno zalil z mastjo ali vsaj potopil v mleko. Ocvirek, ki ga naj predstavlja odstotek 9,2, je neužit. Izračunal ga je na povsem pogrešni osnovi: z medsebojno primerjavo število oskrbnih dni, namesto da bi bil ugotovil razmerje med temi in številom zavarovanih oseb ter nameščenecv OUZD. Če bi bil storil tako, bi dobil odstotek, s katerim bi se ne bil upal na dan.

Je prav značilno, na kaj vse pozablja dr. Bohinjec. Tak način dokazovanja ni fair. Takoj mu bomo dokazali, da ne. V zadnjih treh letih (1932—1934) je bilo pri OUZD zavarovanih okrog 65 do 70.000 oseb. Za to niti ni treba jemati v roke uradovih poročil, ker so to številke splošno znane iz objav v dnevnem časopisu. Torej lahko zapišemo z mirno vestjo da je bilo v navedenem času zavarovanih ročnih delavcev in zasebnih nameščenecv skupaj povprečno 67.500. Število nameščenecv OUZD ni moglo biti dosti nižje ali višje od 200. S temi

„Samouprava“

Težko še kaj bolje osvetljuje politično in miselno zmedo pri nas, kakor ta beseda. Beseda, pravimo, ker se v vseh 15 letih, kar nam jo deklamirajo „uedinjeni nacionalci“, še ni mogla razviti do pojma. Vsi so zanjo bili, so in bodo, vsak čas in pri vsaki priliki. Pa še danes nihče ne ve, kam bi jo dal. Jugoslovani si kakopak zamišljajo samoupravo tako, da bi oni smeli vse sami upravljati. — Z drugimi besedami, upravljati bi hoteli vse mimo in zoper ljudsko voljo. In bolj ko bi se smel jugosloven široko ščeperiti v državi in nad ljudstvom, bolj bi bila tudi samouprava široka. Kadar hočejo biti bolj učeni, imenujejo to stvar tudi široko (že spet!) dekoncentracijo. V strahu pred pravo in jasno decentralizacijo so si izbrali to čukarsko, neodkritosrečno besedo, ki pomeni in torej zahteva najprej zaostreno koncentracijo, potem pa, ko je stvar korenito zavožena, začinjajo z milostnim (de-) popuščanjem.

Brezplodna petnajstletna zgodovina označnice o samoupravi nam priča tudi, da je v svojem bistvu nezadostna. Res da bi odkriti pripadnike prave demokracije, prave vlade po ljudstvu in za ljudstvo, lahko dali tudi tej besedi precej stvarne vsebine. Saj je na primer naravnost čudovito, s kakšnimi zastarelimi in naravnost nazadnjaškimi zakoni znajo vladati Angleži moderno državo in na moderen način. Spoštovanje pred voljo in koristmi ljudstva in javnosti to je tisto, ki odkrhuje pri njih kar samo ob sebi sleherno protiljudsko ost z vsakterega zakona. Takega spoštovanja pa zastonj iščeš pri jugoslovenih. Kajti poglavitno politično vodilo jim je vedno bilo: sedeti pri vladi za vsako ceno in pod vsakim pogojem. Ker pa jih ljudstvo odklanja, slovensko prav tako, kakor hrvaško in srbsko, ne morejo biti nikoli prijatelji avtonomne ljudske vlade.

Zato bo treba že dati besedi o samoupravi nekaj do podrobnosti stvarne vsebine, ali še bolj nadomestiti jo z drugo, boljšo, ki ne bo dolgojavala mestopisjenja, ki zlasti ne bo pripuščala, da bi se zanjo skrivali nedemokratični protiljudski ljudje. Kaj je torej samouprava in kakšna naj bo? Ali je morebiti tudi to samouprava, da imenuje kak režim za bana v Sloveniji kakega človeka, kakor je dr. Marušič ki bi ga pri vsakih tajnih svobodnih volitvah odklonilo vsaj 99% Slovencev? Ali je samouprava to, da se moramo vsak čas bati za sloven, vseučilišče, da ga nam ne okrne kak jugosloven, režim, kakor je hotel to storiti režim JNS in kar se ni zgodilo zaradi odločnega odpora slovenskega naroda? Da nam morebiti celo vzame kak tak režim naše vseučilišče, tisto vseučilišče, za katero nam ni nihče nič dal, in ki si ga vzdržujemo sami in s svojim denarjem? Ali je samouprava tudi to, da nam smejo trgati neuki ali slovenstvu nenaklonjeni ljudje iz

šolskih knjig sestavke naših najboljših ljudi, sestavke ki bi jim ne mogel nihče prigovarjati razen da so slovenski po obliki in duhu?

Samo nekaj vprašanj kulturne plati smo tu nanizali. Vprašanj stvarne vsebine raje ne načenjamo. Kdor je pisal zgodovino slovenskega gospodarstva, slovenskega političnega aktualnega življenja zadnjih deset let, mu jih bo naraslo pod peresom za debelo knjigo, ki bo strahotna listina jugoslovenske ljubezni do slovenskega ljudstva.

Sicer so pa vse te stvari tako znane, da jih res ni treba naštevati. In za vsakega pripadnika prave avtonomije, za vsakega resničnega

prijatelja ljudstva se mora zgostiti njih poznanje v politično spoznanje in zahtevek:

Ni samouprave brez gospodarske samouprave. In gospodarske samouprave ni brez popolne finančne samouprave. Zmeraj bomo radi dajali državi, kar res rabi in v istem razmerju, kakor bodo dajali drugi. Toda naša stvar bo in bode, kako bomo dobivali dohodke. Kajti ne sme se pripetiti še kedaj, da bi moral plačevati siromašen delavec z družino in nekaj sto dinarji mesečnih dohodkov, ki mu je sladkor pri kavi in čaju izmed poglavitnih živil, več davka od sladkorja, kakor kak belgrajski politični dobičkar.

Politični pomenki

Ob novi vladavini.

Človek, ki hoče domniti kako dobo in njena gibalca, išče nehoti po zgodovinskih paralelah. Res, da te vsporedbe ne dajejo v vseh drobnostih zanesljive prognoze, že ker manjka tista popolna analogija dejstev, ki bi tako prognozo upravičevale. Ali prav zagradel, ker se zgodovinsko izobraženi te nepopolne analogije zaveda in je skuša pretehtati v vseh podrobnostih in veltenkih, mu je taka vsporedba lahko dragocen vir za spoznavanje dobe, njenega duha in njenih razvojnih mogočnosti.

Ko se je sestavila sedanja vlada, je bila na prvi pogled osupljiva podobnost z vlado, ki je bila pred 6. januarjem 1929 in ki je vodila do njega in vanj. Tudi takrat so sestavljali vlado srbski radikali, bosenski muslimani in Slovenska ljudska stranka. Tudi takrat se je sestavila ta vlada, kar je po umoru hrvaških voditeljev v skupščini zazijala razpoka v državnem organizmu. Tudi takrat si je dala ta vlada nalogo, da spravi Hrvate in uredi državo v sporazumu v vsemu tremi narodi, ki so jo ustanovili in ji dali ime.

In tudi takrat se je zdelo, vsaj površnemu opazovalcu se je utegnulo tako zdeti, da stoji na eni strani večina, Srbi in Slovenci, na drugi pa manjšina zmerom nezadovoljni Hrvatje, ki nikakor in nikjer nočejo upoštevati državnih nujnosti in potreb, ki so podlegali demagogičnim publicam o hrvaškem državnem in zgodovinskem pravu, ki zgolj iz nekakšne ljubosumnosti in razdiralnosti nasprotujejo jugoslovanski narodni slogi in enotnosti.

Toda nikdar ni mogoče potisniti celega naroda na zatožno klop. Kajti v takem primeru, tudi če bi bil resničen in mogoč sprejema tudi ves narod po dušeslovnih zakonih človeške družbe in družbenosti izrečno obtožbo in jo preveljavlja v svojo narodno krepko. Tedanja preddiktaturna vlada ni našla pota do Hrvatov. Nato je prišlo, kar sicer ni ravno moralo priti, a je bilo pri tedanjih razmerah spricho razdelitve politične moči precej očitno, da pride: vojaštvo s svojo ditakturo in državnim uniformstvom.

Kljub podobnostim med sedanjim in preddiktaturnim političnim stanjem pa ne smemo prezreti razlik. Gotovo je, da se tudi Hrvatje zavedajo, da ne more priti vse čez noč in zlasti je gotovo, da so si tudi oni oddahnili, ko je padel prejšnji nasilni režim. Gotovo je dalje, da ne gledajo sedanje vlade tako sovražno ali tudi samo tako nezaupljivo kakor so gledali na Jevtićevo ali celo na Uzunovićevo.

Za zdaj stoji Hrvatje, stoji vse hrvaško ljudstvo strnjeno ob strani. In čaka. Čaka, da se na Hrvaškem upošteva in spoštuje izražena njihova volja.

Ali bo našla nova vladavina pot do Hrvatov? Od tega je mnogo odvisno če ne sploh vse. In gotovo je, da pot do sprave s Hrvati ne preneša odlašanja. Tudi danes preže ob strani nacionalni edinstveniki, da bi prišli na oblast. Izbirni v sredstvih niso bili nikoli in si še manj danes, ko jim gre za biti. Kajti eno čuti: sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci bi jih potisnil za vselej v pozabnost in uničenje.

In še nekaj moramo na tem mestu omeniti omeniti s povdankom: državnopravne zahteve slovenskega ljudstva so popolnoma iste, kakor državnopravne zahteve hrvaškega ljudstva. To pa zaradi tega, da ne bo kdo kedaj skušal, izigravati naš narod proti hrvaškemu, s katerim ga družijo slična usoda.

Nova politika z novimi ljudmi.

Na velikem kragujevskem shodu združene opozicije je rekel Ljuba Davidović med drugim:

„Pretekla (Jevtič-Marušičeva) in predpretekla (Uzunović-Kramarjeva) vlada sta bili izmed najslabših. Odsli sta, ali vsi njuni pomagači so ostali na svojih mestih, in to je tisto kar obžalujemo in obsojamo“.

Da — to je tisto! In dokler ne bo zlo prav izkoreninjeno, izrezano, dokler ima v Sloveniji samo en človek iz Marušičevega in Kramarjevega okolja kaj besede v zadevah slovenstva in

slovenskega ljudstva, dotlej ne bo bolje. Kajti ti ljudje bodo seveda vrtorepili pred vsako novo vladavino mislili si bodo pa svoje in tudi delali — po svoje.

Davidović je nadalje zahteval tudi izmeno generacij, da se naj torej umakne pokolenje, ki je zajemalo svoje politično spoznanje iz razmer polpreteklih časov. Tudi pri nas je le preveč javnih zlasti političnih delavcev, ki jim je oblikovala osnove politične smiselnosti kolikor toliko urejena predvojna doba, ki zagradel zahotatosti sedanje dobe ne morejo doumeti in jo skušajo rešiti na stare načine.

Tudi ti ljudje naj bi odšli. In naš svet bi bil, naj gredo raje prostovoljno in s častjo, kakor neprostovoljno in prezirani.

Boj in njegov raspust.

So stvari, ki jih je treba ponavljati zmerom in zmerom, da jim ne pokrijejo postranski dogodki prave vsebine.

Nikoli ni bil „Boj“ bolj političen, kakor takrat, ko je gospodarilo v njem kak tucat četnikov in nekaj tucatov prostovoljcev. Velika množica slovenskih Bojevnikov tistih ki so gibanje začeli, je bila potisnjena v stran. Politiziral pa je Boj pod pokroviteljstvom bivšega bana dr. Marušiča. Saj je bil dobršen del uradnih ur na banski upravi posvečen „pospeševanju“ bojevnikega gibanja. Dr. Marušič je namreč upal, da si s pomočjo Boja pridobi v slovenskem ljudstvu vsaj nekaj zaslombe. Kajti dobro je čutil, kako je v slovenskem narodu osamljen, da nima med slovenskimi ljudskimi množicami prav nobenega zaupanja, da je popolnoma odvisen od milosti Belgrada in od poročil ki jih pošilja režimu o „zasidranosti“ njegove osebe in režima, ki mu je služil.

Slovenski Bojevniki so pri tedanjih razmerah odklanjali vsako vmešavanje v politiko. Njihovo geslo je bilo: svoboda, pravičnost, mir. Že celo pa so odklanjali, da bi potrjevali stolček človeku, kakor je bil dr. Marušič, ki jim je bil tuj po svoji miselnosti in svojem delu.

Kljub temu, da je bila pod prejšnjim režimom zatrita sleherni svobodna beseda, niso mogli niti dr. Marušič niti njegovi opričniki prepričati, da so slovenski Bojevniki naredili v Boju red. Izključili so politizirajoče jugoslovence iz svoje srede, obnovili stari nepolitični program in šli celo tako daleč, da so branili svojim odbornikom, da se udeležijo volitev kot kandidatje. Odločno so seveda prav tako prepovedali, da bi se zlorabljalo slovensko bojevnisko ime za volilno agitacijo bodisi za dr. Marušiča bodisi za Ljotića, ki so ga odkrili izključeni Bojevci, potem ko se je skrhalo politična kupčija z dr. Marušičem.

Sedaj pa prihaja najzanimivejše poglavje iz zgodovine prejšnjega „režima reda in pravice“.

Dokler je Boj res politiziral, politiziral na vse strani in pri vseh priložnostih, je imel popolno zaupanje režima, kljub temu, da bi po svoji pravili, pa tudi po zakonu, ne bil smel politično delati. Toda kaj pravila, kaj vse drugo, če je le stvar koristila režimu. In dokler je Marušič upal, da bo Boj služil njemu, je molčala njegova uradna vest.

Ko pa je Boj izključil politizirajoče ljudi iz svoje srede, ko je razločno povedal, da se bo ravnal po svojih pravilih in po zakonu, da bo torej strogo nepolitičen, tedaj je čez noč zgubil milost v režimskih očeh. In Boj, ki je postal nepolitičen, je bil razpuščen, razpuščen zato, ker je bil prej političen pod pokroviteljstvom režima in ker je v sporazumu s tem režimom politiziral in kršil svoja pravila.

Vse to je bilo pravo, pravica in politika enega in istega režima.

Sicer pa kdor je poznal prejšnji režim, ki ga je v Sloveniji izvajal dr. Marušič, komaj če je kaj drugega pričakoval.

Toda pod novo vladavino je bil ta znameniti Puc-Marušičev odlok potrjen!

Prav je povedal v Kragujevcu striček Davidović: Pomagači prejšnjih režimov so ostali in njihova miselnost, njihov duh vladata slej ko prej. In prav je povedal tudi, da je treba izmenjati pokolenje, ki je v starih razmerah zgubilo čut za pravo in pravičnost.

Jugoslovenci zoper Slovence.

Najprej naj predstavimo Slovincem dva moža. V Zagrebu izhaja v jugoslovenskem duhu pisani obzornik „Nova Evropa“. Ureja jo Čurčin, po rodu Srbi iz Belgrada, po prepričanju integralen jugosloven, kar pomeni v praktičnem življenju dejansko isto kakor Velesrb. V Splitu pa izhaja „Jadran, dnevnik“, ki ga izdaja šestjanuarski ban“ (po „Jutru“) dr. Tartaglia, do nedavnega tesen političen prijatelj dr. Kramarja — več našim ljudem res ni treba reči.

In znašla sta se roko v roki oba jugoslovena Čurčin in Tartaglia, pa sta ugotovila, da je vprašanje sporazuma med Srbi in Hrvati popolnoma notranja Srbsko-hrvaška zadeva, ki nobenega drugega nič ne briga, zlasti Slovencev ne, ki se nimajo prav nič in v nobeni obliki vmešavati v ta spor.

Ta jugoslovenska zahteva obeh jugoslovenov je, mimogrede omenjeno, preveč naivno oblikovana, da ne bi človek takoj videl velesrbske politične zamisli. Slovence je treba izločiti, pa bodo velesrbski jugoslovenci takoj lahko obračunali s hrvaško manjšino. Sicer je ta del tega najnovejšega jugoslovenskega poglavja tako očrtan v svoji nameri, da bi bilo škoda zgubljati besede nad njim. In Hrvatje se bodo znali sami braniti.

Ali zastokalo je tudi integralno jugosloven „Jutro“ nad tem najnovejšim jugoslovenskim naukom. Slovenstva ga je skrb: narodna manjšina postanemo (ker jugoslovenci dejansko že tako povsod izvajajo v jezikovnem in kulturnem oziru, zlasti s svojo zahtevo, da se slovenščina „tiho in postopno likvidira“), „edino le jugoslovensko društvo daje v okvirju gospodarske in socialne solidarnosti dovolj zaščite našim posebnim slovenskim interesom“ (Kakšna je ta gospodarska zaščita, bi utegnili „Jutro“ obrazložiti slovenski davkoplačevalci in gospodarstveniki, kakšna je socialna pa naši delavci, zlasti trboveljski rudarji).

„Jutrove“ skrbi so seveda popolnoma druge vrste, kakor naša „cvetoča“ gospodarska in socialna zaščita. Natančno namreč ve, da bi njegovi ljudje ne pomenili nič, pa še prav nič več v tistem hipu, ko bi slovenski človek na slovenski zemlji lahko gospodaril sam po svoji zdravi pameti. Pa politična veljava jutranjih generalov je izvirala iz Belgrada in prihajala prek njega. Kajti slovensko ljudstvo jih v svoji veliki večini ni nikoli priznalo, a danes jih priznava manj kakor kdaj prej.

Že zgoraj smo povedali, kaj sodimo glede te najnovejše jugoslovenske zahteve o izolaciji Srbsko-hrvaškega spora pred Slovenci. Ima pa ta logika tudi svojo drugo plat. Namreč to in tako, da če se naj Slovenci ne vtikamo v srbsko-hrvaške zadeve, naj se pa tudi Srbi in Hrvatje ne vmešavajo v naše.

Dr. Maček, edini upravičenec in dejanski zastopnik hrvaških ljudskih množic, je to stališče sprejel in priznal v celem obsegu, brez očitkov, brez pridržkov. Priznati ga bodo morali tudi Velesrbi. Pa homo mi samo veseli, če se nam ne bo treba vtikati v tuje zadeve, saj bomo imeli lastnih skrbi dovolj.

Na kratko moramo h koncu še zavriniti najnovejši držav. nauk „Nove Evrope“ in „Jadrankega dnevnika“, češ da je naša država srbsko-hrvaška. Ne, niti politično, niti zgodovinsko, niti meddržavnopravno ni to. Kajti naša država je bila osnovana kot država Srbov, Hrvatov in Slovencev v mirovni pogodbi, kot država, ki smo se ji pridružili kot svobodni narod in svoje svobodne volje. In osnovano za to pogodbo je bil krfski pakt, ki je izrecno prepovedal sleherni majorizacijo enega teh treh narodov.

Sicer pa je ta zahteva jugoslovenov značilna zanje. Če se kje godi kakemu jugoslovanu krivica, se sklicujejo prav radi na pogodbo, na pravo, na moralo. Če pa slučajno kaže njim samim, pa se ne zmenijo niti za pogodbo, niti za pravo, niti za moralo.

Ali stvarno povedano: ozdravitve našega državnega življenja ne more biti dokler imajo v državi jugoslovenci besedo. Pride pa takoj, ko bodo pošteti jugoslovanci dali veljavo pravcu, pravičnosti in svobodi.

8. t. m. je imel Dimitrije Ljotić zborovanje v Vrhu. Govoril je o politični morali in njenih nosilcih in je med drugim povedal:

„Potrebno je, da pridejo na vodilna mesta, značajni in umni ljudje. Opozicija je tako nedelna da ne daje nobenega poročila za uspeh.“

Dobro bi bilo, če bi Ljotić še povedal, kakšno poročilo daje on sam za uspeh in zlasti kdo bo izbral poštene, značajne in umne ljudi. Ljudstvo jih po Ljotićevem zborovskem programu ne bo smelo, kajti Zbor je zoper demokracijo. Torej vsekako Ljotić sam in njegovi Zborovci. Toda kdo nam daje spet poročilo, da imajo te zahtevane potrebne lastnosti? In kdo poročuje ljudstvu, da se bodo umaknili če se najdejo značajnejši, umnejši, poštenejši, skratka boljši možje? Ali če se izkažejo ti značajni poštenjaki na mah kot neznačajni sleparji?

Je pač z Ljotićem ista zadeva, kot z vsakim samozvancem. V trdnem prepričanju, da je izbran in poklican, vseeno on začneja bolj ali

manj uspelo gibanje, za kar zlasti v razrvenih časih ni mnogo treba. Brž pa ko je dosegel vodniški „položaj“, se ga drži kot klop, in protidržen, protinaroden, protiljudski je, ki bi utegnil kritično podvomiti nad njegovim poslanstvom, pa če je bilo to še tako jalovo in klavarno.

OPAZOVALEC

† Dragutin Hribar

Industrijalec Dragutin Hribar je umrl v torek 10. septembra t. l. v Ljubljani, star 73 let. Bil je Ljubljčan, rojen v šentjakobskem predmestju, in je že kot mladenič nastopal kot mladostenec v javnosti. Pozneje se je preselil v Celje, kjer je ustanovil tiskarno in trgovino s papirjem ter je izdal „Domovino“, glasilo spodnještajerske „prvakov“. Nastopal je v boju s celjskimi in spodnještajerskimi nemškutarji ter je bil znan ljudski govornik na političnih shodih. Ko se je pred dobrimi 30. leti preselil v Ljubljano, je ustanovil tudi v Ljubljani tiskarno, ki jo je vodil njegov strokovni tovariš in prijatelj Srečko Magolič. V Ljubljani je izdal „Slovana“ in „Ježa“, ustanovil je pa tudi veliko tovarno za pletenine in razširil staro Šumijevovo tovarno za slaščice v veliko podjetje. Postal je eden izmed veljavnih domačih industrijalcev. V politiki je stal na strani Ivana Hribarja, ki ga je v finanč. zadevah podpiral. Po l. 1918 je prevzel Dragutin Hribar vodilna mesta v denarnih zavodih, bil je predsednik „Zveze industrijcev“ in „Ljubljanske borze“, potem tudi ud uprav. sveta Narodne banke itd. Dragutin Hribar je zastopal vedno koristi slovenskega gospodarstva, ter skušal braniti slovenske koristi. Slovenstva ni malicil kakor ga je marsikateri „gospodarstvenik“ pri nas. V politiki po l. 1918 ni več nastopal aktivno, ostal je pa tudi s politiko pri slovenskem načelu.

Slovenski slikar Edo Deržaj je razstavil v Jakopičevem umet. paviljonu v Ljubljani 50 oljnatih slik, 64 akvarelov, 23 lesorezov in 29 linorezov. Napolnil je vse štiri prostore paviljona. Deržaj je Ljubljčan, star šele 31 let in spada med mlajše oziroma najmlajše slovenske oblikujoče umetnike. Ni toliko grafik, kakor ga navadno imenujejo, je predvsem akvarelist in dober in dober akvarelist, ki pojmuje bistvo slikanja z vodenimi barvami. Deržaj je razstavil lani na mednarodni razstavi v Londonu v „Gros Wenor House“ 4 svoja dela (2 akvarela in 2 grafiki) ter je dosegel odkrito priznanje. To priznanje pomeni toliko več, ker je bilo doseženo v Angliji, kjer so v preteklem stoletju izoblikovali akvarelno tehniko do popolnosti. Bili so to veliki mojstri Cozens, Tom Girtin, John H. Smith in Turner ter družbi Society in Institut of painters watercolours. Deržaj je v bistvu realist, ki stremi za popolnostjo v obliki, skuša biti dober risar ter se v tem razlikuje od večine naših mladih umetnikov, ki stremijo pred vsem za tem, da bi podali duhovno vsebino slike kar najbolj močno, pa se ne brigajo za obliko. Deržaj pak naj bi tuintam bolj povdaril notranjo vsebino in občutje. Deržaj je slikal akvarele v južni Angliji, na Škotskem, v Walesu in Londonu (Hyde-Park, Towerski most itd.). Akvareli so veliko bolj občuteni kot pa oljate slike iz Slovenije, Škotske, Anglije in Hebridov, posebno dobre so krajine z vodnimi gladinami. Deržaj je sam znan planinec, je preplezal naše gorske vrhove, in je naravno, da slika tudi slovenske alpe in gorske poglede: Triglav, Gamsovec, Škrlatic, Jalovec itd. Da je Deržaj kot planinec doživel mnogo velikih naravnih vtisov v slovenskih gorah, ni dvoma, prav tako pa tudi ne, da se je trudil podati te vtiske na platno z oljem. Vendar pa se nam zdi, da nam bo Deržaj šele v prihodnosti razodel slovenske Alpe, čeprav so nekatere njegove alpske krajine že močne. Naravo je treba gledati z očmi pesnika. Prav dober je pogled iz Benetk „Italijansko solnce“: zeleno zlato na zidovju hiš. Lesorezi so delani spretno. Vrsto karikaturn slovenskih slikarjev Vesela, Jakopiča, Jame, Vavpotiča, Senparija, Smrekarja, Toneta in Franceta Kralja, v katerih je vsakega skušal oponašati v njegovem slikarskem slogu, je Deržaj že prodal. Njegovi akvareli in oljate slike spedaajo v slovenske salone.

Dr. I. R.

„Slovenska zemlja“.

Vsako močno ljudsko gibanje žene svoje valove tudi čez meje, med katerimi je nastalo. To se je pokazalo zlasti glede hrvaškega kmečkega gibanja, ki je še zdavnaj, zlasti pa kljub nacionalistični strahovladi pri zadnjih volitvah vzvalovalo ljudstvo tako v Sloveniji, kakor celo v popolnoma srbskih okrajih. Samo v Sloveniji je ob težkih razmerah, ko se je mogla agitacija vršiti samo v prišepetavanju od osebe do osebe, zbralo nad 22.000 glasov.

Spričo tako močnega ljudskega gibanja so naprej prislunili politični konjunkturisti: če ne bi kazalo menjati prepričanja ali ga vsaj prilagoditi praktičnim razmeram in se ponuditi nezadovoljnemu ljudstvu za „preizkušene volilnike“? Kar neverjetno se sliši za tistega, ki misli, da more biti prepričanje samo eno, da se ponujajo nekdanji „integralni“ jugoslovenarji in celo Orjunci združeni opoziciji, da so čez noč odkrili svoje slovensko in demokratično srce.

Ce kdaj, če kje — tu je treba biti čuječ na straži.

Avgusta t. l. je začel izhajati v Ljubljani dvakrat na mesec list „Slovenska zemlja“, ki hoče zastopati načela in politiko združene opozicije v Sloveniji. Doslej sta izšli dve številki. Imena ustanoviteljev nam obetajo, da bo zastopal list — in gibanje, ki ga vodi — dosledno zahteve in pravice svobodnega slovenstva. V programatičnem uvodniku prve številke beremo:

„Danes je treba slovensko vprašanje postaviti na dnevni red v vsej širini... Kot prvi korak za zedinjeno in svobodno Slovenijo v okviru južnoslovenske skupnosti terjamo državno zvezo Slovencev, Hrvatov in Srbov.“

Zaveda se tudi spekulantom, ki slutijo konjunkturo:

„... zadnji čas švigajo okoli sence, ki so vse prej, kakor prijatelji svobode in demokracije, ljudje, ki so obredli že vse stranke in režime. Ti so postali... najbolj goreči pripadniki dr. Vladimirja Mačka.“

„... ne more biti nihče istočasno na dveh frontah, ... ne more kakor maroder ali begun prehajati iz ene vojske v drugo.“

Upravičeno štejemo zategadelj, da je stopila tudi „Slovenska zemlja“ v bojno črto slovenskega naroda in da bo pomagala da se ta bojna črta zvrsti v strnjeno bojno vrsto, ki jo zahtevajo razmere in čas.

„Vseslovenska knjižnica“.

V zadnji številki „Slovenije“ je g. „—r.“ načel vprašanje o ureditvi tako imenovane „Vseslovenske knjižnice“ na mestnem magistratu ljubljanskem, o kateri se je že ob njeni ustanovitvi mnogo pisalo. Ustanovil jo je pred več ko 25 leti takratni župan Ivan Hribar, pa ne zato, da postane „skladišče“, kar je danes — kakor pravi pisec — marveč zato, da bi „služila prvestveno slovanskim učenjakom, ki prihajajo k nam proučevati Slovenijo in njeno bit“. Prvi arhivar, Anton Aškerc, se je lotil dela z vnamo in dosegel, da je postalo arhivsko gradivo s knjižnico za silo pregledno in uporabno. Poleg mnogih drugih je črpal iz mestnega arhiva zlasti mnogo pokojni Ivan Vrhovnik, ki je objavljaj svoje razprave v „Izvestjih muzejskega društva“ in drugod. Tudi Aškercov naslednik, Oton Zupančič je mnogo delal. Ne enemu ne drugemu ne moremo odrekati, da nista bila sposobna za svoj posel.

Kogar pa danes zanese v „Vseslovensko knjižnico“, se ne more ubraniti očitka, da je zašel v — skladišče, in še prav da slabo „skladišče“. Prostori so res neprikladni, ali to še nikakor ne more opravičiti stanja, ki se v njem danes nahaja ta ustanova. Kataloga nobenega — menda niti tistega ne, ki ga je bil naložil Aškerc, niti se ne poskuša, napraviti ga. Študijska knjižnica v gimnaziji na Poljanah ni, kar se prostorov tiče, nič na boljšem, če ni še na slabšem — a kolikšna razlika! Slednja je s svojimi 160.000 zvezki in rokopisi neprimeren obsežnejša, mnogo dela pa daje tudi stalen dotok novega gradiva: knjig, revij in časnikov. Delo večajo vrh vsega še stalni obiskovalci in izposojevalci, ki ga pa maloštevilno osebje zmaguje, čeprav le z največjim naporom. Študijska knjižnica je navzlic vsem nedostatom radi sposobnosti svojega osebja urejena.

Tu je pri „Vseslovenski knjižnici“ boleča točka, ki pa jo je g. „—r.“ prezrl. Najprej sposobno osebje — šele potem police in ormari. Za lepo razporeditev gradiva po velikosti in obsegu niti ni potreben arhivar — za to zadostuje izložbeni aranžer. Dokler bo tako, kakor je sedaj, bo „Vseslovenska knjižnica“ samo skladišče. Najprej sposobno glavo! Osebja bi bilo celo dovolj, ni še prav sposobnega — manjka pa glava s potrebno kvalifikacijo. Profesor ne more biti stavec, če se tega posla ni učil — enako ne more biti stavec upravitelj gradiva, katerega bistvo mu je — španska vas. Še skladišče cikorijske ali otroških igračk mora imeti popis blaga in sposobnega upravitelja — kaj šele ustanova, kakršna bi morala biti „Vseslovenska knjižnica“. — Ali tu ne gre samo za upravljanje gradiva „po kosih in velikosti“, kakor se upravljajo monture v skladišču, marveč za vse kaj drugega. Zgled naj bi bile podobne ustanove drugod.

Ni dolgo tega, ko sem bral o magistratni komisiji za nakup slik za snujoci se mestni muzej. Poleg imen gospodov, ki se po vsej verjetnosti nekaj razumejo na take stvari, je ble-

stelo tudi ime gospoda z bombastičnim naslovom: mestni kulturni referent. Nisem verjel svojim očem. Pomencal sem si jih in pogledal še enkrat, če ni morda tiskovna pomota. Pa ni bila. Popraskam se za ušesi, odprem v zadregi „Slovenski biografski leksikon“, a ta je na žalost prispel šele do začetnice „M“. Kaj sedaj? Znabiti pa se bo oglasil kak umetnik, se potolažim in odložim knjigo.

Na stvar sem bil že povsem pozabil, misleč, da gre le za kako magistratno „kulturo“. Saj bi bilo res nerodno, če bi kaka kupljena slika radi svojih prevelikih dimenzij ne mogla skozi ozka vrata magistratne „kulture“. Člančič o „Vseslovenski knjižnici“ me je zopet ozdravil. Prijatelji, ki so jim razmere bolj znane, so me poučili, da gre res — Bog se nas usmili! — za pravo in resnično slovensko kulturo. Kakor so stvari, bi za tisto „mestno“, ki sem si jo bil predstavljal prvi hip, pač zadostovalo navadno kladišče, pa magari še kak spalni fotelj v njem — prava in resnična pa bo že morala dobiti sposobnega skrbnika; že da se ne osmešimo pred svetom.

Gospod predsednik mestne občine je ob svojem nastopu naglasil, da je konzervativen. Lepo! Ali njegova konservativnost ne sme iti tako daleč, da bi ostala „kultura“ na magistratu konservativna v stanju, kakor mu jo je bil zapustil njegov prednik. Tu bo že moral obleči naprednejši suknjič, pa se razgledati, če ni v kaki pogodbi morda kaj, čemur se pravi med juristi: contra bonos mores. In potem brž v arhiv s tako robo! Prava kultura mu ne bo odrekla priznanja.

Mestni muzej

Mestna občina ljubljanska je kupila Auerpergovo palačo v Gosposki ulici. Freuredila jo je, in že se selijo vanjo razni pisarniški oddelki, ki so bivali po drago plačanih tujih stanovanjih. Toda s temi selitvami ni dosežen glavni namen. Poslopje je bilo namreč kupljeno v prvi vrsti za mestni muzej in arhiv. Zato javnost po pravici izprašuje, kdaj se bo preselil doslej tako zanemarjeni in omalovaževani mestni arhiv, oziroma kdaj bo urejen in odprt mestni muzej, ki ga še nismo imeli.

Inventar bodočega muzeja, ki leži, oziroma visi raztresen po vseh mogočih občinskih prostorih, je po deloma hudih bojih sestavljen. Prevoznih sredstev je tudi dovolj. Če bi bilo občinskih škoda, jih bo dal neizogibni Turk. Ali kaj pomaga, ko pa še vedno ni rešeno vprašanje, kdo bo muzej in arhiv uredil in vodil.

Največ upanja na direktorsko mesto si dela neki profesor latinščine in grščine. Gospod je že upokojen. Kljub temu dokazuje po magistratu, da ima za vodstvo mestnega arhiva in muzeja najboljšo starost, a tudi usposobljenost. Pred strokovnjaki pa zagovarja svoje prizadevanje, češ: treba bo najprej mnogo popotovati in si ogledati, kako so urejeni muzeji velikih evropskih mest. Gospod bi seveda popotoval na občinske stroške. Šele potem bi se upal urediti muzej. V kvalificiranih in vrhu tega cenejših vrstah naše mlajše inteligence pa naj straši neomiljena brezposelnost venomer dalje.

Pozivamo mestni magistrat, naj vendar že neha prevračati kozle po mestnem arhivu. Zagreb se bo znal iznebiti proslulega Franič-Požezanina, ki so mu ga bili radikali pred par meseci vsilili za direktorja Etnografskega muzeja. Mi se pa ob uporabi proti upokojenemu profesorju grščine nočemo sklicevati na drugo, kakor na člen o inkompatibiliteti, ki ga zakon o občinah dobro pozna in ga je dolžan spoštovati magistrat ljubljanski brezobzirno tudi v tem primeru.

Vodnik slov. nar. na razpoloženju

Okoli dr. Marušiča, ki mu je „Kmetski list“ brez plačila takse podelil zgorajšnji naslov, je postalo čuda tiho. Celo „Glas naroda“ v katerega načelstvuje, najraje molči o njem. Saj bi tudi res bilo težko, povedati kaj imenitnega o njem.

Marušič je primer in dokaz, kako ne bi smeli delati nobene režime, če naj si hočejo ohraniti ljudsko zaupanje. Od zgoraj je bil imenovan za bana v Sloveniji. Če ga slovensko ljudstvo mara ali ne mara, za to ni nihče vprašal. Saj ga niso marali celo Kramerjevi ljudje, ki je bil z njimi v isti slavni JNS. Niso ga marali Bojevnik, kakor je hodil za njimi in okoli njih, celo izključeni Bojevci so mu pokazali hrbet.

Najbolje bo torej za javnost in zanj, če se vrne k svojemu prvotnemu poklicu. Morebiti bomo brali kmalu v kakšnem laškem časniku oglas, kakor ga je priobčil časopis „Rassegna economico commerciale Italo-Jugoslava“, ki izhaja v Milanu, v svoji prvi številki od julija 1933:

Dr. DRAGO MARUSIC, Dr. VIKTOR
VOVK, Dr. ANTON URBANČ
Ljubljana — Tavčarjeva 1
Studio di avvocati
Corrispondenza in italiano.

Ta dr. Drago Marusic je namreč dr. Drago Marusič, bivši odvetnik, bivši ban, bivši minister, in brž ko bo imelo slovensko ljudstvo besedo, tudi bivši senator.

„Narodna odbrana“ in „Ta-ta“ in „Pohod“.

V Belgradu so ustanovili s pomočjo tujih kapitalistov veliko delniško družbo „Ta-ta“. Že ime te družbe je imenitno. „Ta-ta“ hoče ustanoviti po vsem tuzemelstvu velikanske prodajalne takomenovane „Waarenhausa“ po zgledu Wartheima v Nemčiji in Kastner Oehlerja, ki ima tak „Waarenhaus“ že v Zagrebu. V času gospodarske stiske in obubožanja ljudstva gre ceneno blago, čeprav je slabo, dobro v denar.

Pod pritiskom trgovskih krogov je ministerstvo za trgovino odklonilo koncesijo za trg. družbo „Ta-ta“, državni svet je pi pritožbi ugodil in tako je bila vendarle ustanovljena „Ta-ta“.

Pravni zastopnik družbe tujih kapitalistov „Ta-ta“ je pa glavni tajnik „Narodne odbrane“ dr. Uroš Bijelić v Belgradu. „Narodna odbrana“ je začela znano gibanje „Svoji k svojim“ ter ga je z vso silo uveljavljala, trgovci so morali obešati tablice „Narodne odbrane“ po izložbah, nacionalistični listi pa so prinašali dan za dnem bobneče sestavke, nihče ni bil varen pred agitacijo nacionalistov.

Vsa trgovska združenja v tuzemelstvu so se vzdignila zoper „Ta-ta“, tudi slovenski trgovci so napravili oster protest, ker je v sedanjih časih nevarnost, če pride tuja konkurenca s velikim kapitalom in ceneni blagom — po kakovosti obubožan kupec ne sprašuje, čeprav je ceneno blago v resnici najdražje — da bo zapiralo še večje število domačih trgovcev prodajalne kot jih je že dosedaj.

Glavni tajnik „Narodne odbrane“ Dr. Bijelić ki zastopa koristi „Ta-ta“ pa se je začel brniti po listih, ko so ga celo trgovci v Trgovski zbornici v Belgradu prijeli zaradi tega njegovega zastopstva, ter trdi, da ima, čeprav je glavni tajnik „Narodne odbrane“ kot odvetnik popolnoma svobodne roke. „Narodna odbrana“ pa pušča svojim udom v zasebnem delovanju popolno svobodo itd. . . .

„Narodna odbrana“, ki z vso silo opravičeno ali neopravičeno vsiljuje geslo „Svoji k svojim“, ima še vedno Dr. Bijelića ki zastopa koristi tujega velikokapitalističnega podjetja „Ta-ta“, za glavnega tajnika in do danes ni izpregovorila na zagovor Dr. Bijelića.

V Sloveniji je glasilo „Narodne odbrane“ tednik „Pohod“. „Pohod“ je priobčeval bobneče sestavke z geslom „Svoji k svojim“. Tudi „Pohod“ ni do danes zinil besede o družbi „Ta-ta“.

Razumni slovenski trgovci, med katere je silil „Pohod“ si mislijo svoje in bodo po svoje delali vsaj v prihodnosti.

Uradniki, ki kršijo zakone.

Ob evharističnem kongresu v Ljubljani so zborovali tudi naši izselniki. „Trgovski list“ poroča, da se je na zborovanju razpravljalo poglavito o reorganizaciji konzularne službe z željo, naj bi bil pri vsakem zastopstvu, kjer živi znatno število slovenskih izseljencev, zaposlen vsaj po en slovenski uradnik, že zato, da bo sprejemal slovenske prošnje in vloge, ki jih doslej ti uradi zavračajo.

Torej uradi države, ki ima slovenščino za ustavni državni jezik, zavračajo vloge v tem državnem jeziku! In to gotovo ni slučajno gotovo je za to protizakonitostjo še vedno zloglasne JNS, in če še tudi morebiti ni naravnost odredila tega zapostavljanja slovenščine, mu je pa vsaj s toleriranjem dajala potuho! V takih stvareh pa ne smemo poznati prizanesljivosti. Naloga nove vlade bode, da odstrani take konzularne uradnike, ki bi hoteli ponižati slovenščino do veljavnosti kaknega kucvalaškega narečja, zakaj brez dvoma imamo dovolj sposobnih uradnikov, ki bodo znali uradovati tako slovensko kakor srbskohrvvaško.

Če bi jih pa ne bilo, je seveda treba uradne posle deliti in nastaviti za našega slovenskega izselnika slovenskega uradnika.

MALI ZAPISKI

PREPOVEDANA KNJIGA.

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo širiti knjigo „Čeljuskin“, ki je izšla v Zagrebu.

„Prelom“ se veseli.

„Prelom“ je seveda mislil, da je „Slovenija“ nehala izhajati in se je razveselil, da je „hotela s svojim izginotjem simbolizirati“ — propad Slovenije in slovenstva seveda in pa demokratične misli, ki jima v strogi doslednosti more biti edina pravilna osnova. Pa se je to pot zmotil „Pohod“: prvič „Slovenija“ ni prenehala izhajati, drugič pa bi ne bilo ne Slovenije in slovenstva ne demokratične misli kraj, če bi bila tudi prenehala. Na eno sapa se je torej „Prelom“ zmotil kar dvakrat. Sicer se mu pa take stvari precej redoma dogajajo — menda ni potrebno, da bi ga spominjali na njegove prelomi v „Boju“. In živelo bo slovenstvo in tudi demokratična misel ljudske vladavine bo živela ko bo „Prelom“ z Zborom vred že davno samo še zgodovinski spomin zmedenih časov.

Odlomek iz volilnih mačkov.

Velecenjeni gospod urednik!

V letoviški občini, koder igrajo prvo violino predstavniki hotelirjev in lesnih trgovcev, skratka lokalni magnati, se je občinskih mož, ki so povzročili, da so vsi, posebej pa odvisni volilci glasovali za skupino Jevtić-Marušić-Ažman, polotil zadnje dni velikanski maček ali „kes“. Zato so se obrnili na naslov, o katerem jim je znano, da ima dobre zveze v Zagrebu. Kajti, odkar nima letovišče upanja, da dospe-

jo Avstrijci, Nemci ali bratje Čehi, ki ostajajo doma, če ne obiskujejo Italije, je letovišče ostalo samo še vabilo gostov iz Hrvaške in Srbije. Naprosili so ga torej, naj prepriča goste iz teh krajev, da so v dotični občini glasovali za gornjo skupino vsi „izključno le iz tvarnih razlogov, v srcu pa da so bili vsi zoper te ljudi“. Občan z zvezami v Zagrebu je tej prošnji ugodil, napisal vse polno snubilnih pisem, moral je pa občinskim možem naznaniti, da je prejel izključno odklonilne odgovore, ker gostom ne gre v račun odkritosrčnost, s katero so prisilci proglasili, da je edina stvar, ki jim leži na srcu, zaslužek. V vseh odgovorih sporočajo tako lepo snubljeni gosti, da morajo letoviščarski občani sami najti pota, na katerih jim ne bo več treba razlagati, zakaj je njihov izraz političnega prepričanja drugačen, kakor to prepričanje samo. Potem bodo pa tudi gosti spet dobili zaupanje, da občanom ne leži na srcu samo njihov lastni zaslužek, temveč tudi dobro občutje — gostov. — Zopet nov dokaz, da je za uspešno tujsko-prometno propagando potrebna poštenost na vsakem polju. Pa tudi dokaz, da je celo našim vrhunskim tujsko-prometnim krajem potrebno ta nauk pridigovati. Spectrum.

Gimnazija v Slovenski krajini.

V Belgradu zidajo dve novi gimnaziji. Belgrad ima že doslej pri dobrih 200.000 prebivalcih celo vrsto srednjih in visokih šol. Pri tem je zanimivo da se te dve gimnaziji zidata na državne stroške.

Slovenska krajina moleduje že leta za eno samo popolno gimnazijo. Ima nad 100.000 prebivalcev, pa tudi iz narodnih in socialnih ozirov ji je popolna gimnazija neizogibno potrebna. Pa je še vedno ni dobila.

Razdelitev sklada za javna dela.

Ministrski svet je sklenil dne 15. junija t. l. da se državni sklad za javna dela razdeli po banovinah takole:

dravska	Din 1.000.000.—
savska	„ 2.500.000.—
vrhaska	„ 3.700.000.—
primorska	„ 3.800.000.—
zetska	„ 4.500.000.—
drinska	„ 4.000.000.—
dunavska	„ 2.200.000.—
moravska	„ 3.700.000.—
vardarska	„ 3.700.000.—
Belgrad	„ 1.000.000.—

Ta ministrski sklep je izmed zadnjih, kar jih je naredila Jevtićeva vlada. Dravska banovina je — seveda! — dobila najmanj, če upoštevamo ne samo število prebivalstva, ampak zlasti tudi industrialni značaj Slovenije. V ministstvu, ki je tako sklenilo, je bil tudi dr. Marusič. V novi vladi seveda dr. Marusiča ni več. Ker se je nova vlada postavila na stališče sporazuma med narodi, je upati, da se ta za Slovence krivična razdelitev državnega sklada popravi. Že na tem mestu pripominjamo in opozarjamo, da zahtevamo pravično porazdelitev vseh javnih del.

Urednik in izdajatelj: Mavčič Adolf, Kranj.

n-g.

Osebnost in ideologija Aleksandra Stambolijskega (Nadaljevanje.)

Nastrašnejša slabost mnogih politikov, ki jih uničuje v množicah, je pohlep po obogatitvi, ki daleč prekoračuje meje navadnih tatvin. Ta slabost uničuje vse javno življenje in obrežčačuje vsakega politika. Vse ostale napake more družba lažje prenesti in oprostiti. Kdor ropa družbeno imetje kot predstavnik ljudstva, ta omadežuje svojo čast, ubija svojo avtoriteto in svojo bodočnost kot javni delavec. Na vse njegovo delavnost v preteklosti je vržen madež sramote in brezčastnosti.

Vsi javni delavci, ki hlepe za denarjem, za hitro obogatitvijo, zaidejo na pot tatov, brž ko se jim ponudi prva prilika za to. Kdor si je postavil za cilj svojega življenja — bogastvo, temu se ni treba baviti s političnimi in družabnimi vprašanji.

Druga slabost človeka je lenoba, ki ubija cele množice sicer nadarjenih ljudi. Leni ljudje ne morejo postati javni delavci. Koliko ljudi zaostane zavoljo svoje lenobe na najnižjih klinih družbene lestvice! Hipolit Taine in mnogi drugi raziskovalci človeške družbe trdijo, da je človek po svoji naravi leno bitje, ki se le nerado privadi delu in da ga le potreba za preživetje s svojo trdo roko sili na to. Prav malo je tistih ljudi, ki čutijo v svoji notranjosti potrebo za delo. Večina ljudi dela z mukami. Taki ljudje bi segnili od lenobe, ako bi se njihovo ne-življenje na ugoden način zavarovalo. Večina ljudi teži za večnim počitkom, za brezdelnim življenjem in za čim manjšim trudom. Ženske, moški in otroci, so si vsi

enaki; vsi imajo delo za kazen. Prav tako kot bi bil vzor človeka v stanju, v katerem se nahaja pitani prašič: da preneha delati, da leži, da je in da se valja v vseh mogočih umazanijah.

Osnova vsakega bogastva in sreče je — delo. Kdor se ne more privaditi na delo, ta tudi ne bo mogel napredovati in občutiti resnične sreče. Kdor neprestano dela, ta si ustvarja neprestano srečo. A da je delo sreča, mora biti raznovrstno: fizično in duševno. Enovrstno delo ubija človeka. Kdor se bavi samo z fizičnim delom, ta je obsojen na večno suženjstvo, ta je podoben delovni živini, ki bo našla gotovo svojega gospodarja. Kdor se bavi le z duševnim delom, ta bo prav kmalu uničil svoje življenje in zaman bo njegov trud. Fizično delo je torej višji in neizogibnih dobrin, vendar pa je duhovno delo njihov gospodar. Posameznik in družba, ki ne živi od enakostnega fizičnega in duševnega dela, ne more doseči blaginje.

Ponavljam: fizično delo je človeku lažje pristopno nego duševno in to zato, ker je človeštvo primorano, da ustvarja za duhovno delo posebne šole. Ljubezen do znanja je prvi in največji korak k duhovnemu delu. Tista šola, ki je znala vcepiti človeku največ ljubezni do znanja, je najboljša šola. Pravi smisel šole se ne nahaja v kopičenju znanja pri otrocih, ampak v obujanju ljubezni do znanja, v obujanju neprestane žeje za vse večjim znanjem, za vse večjim stalnim duhovnim delom.

Len človek je obsojen, da plava v nesreči; len politik je obsojen, da propade v borbi. Celotisti človek, kateremu se je posrečilo nagomiliti veliko znanja, ako je len, se ne bo mogel dvigniti v družbi. Največja in najzanesljivejša šola za javnega delavca je šola borbenega življenja. Kdor ni v tej šoli marljiv učenec, ta je izgubljen. Javni delavec mora biti pred vsem

človek neizčrpne energije tako v fizičnem kot v duševnem delu. Njegovo delo mora biti vsestransko in brez prestanka, v družbi in pri graditvi njegove osebnosti. Ako preneha delati v družbi, izgubi ime javnega delavca. Len člen kake družbe je obsojen živeti v večni bedi; len javni delavec pa je obsojen ostati vedno na enem in istem mestu. Medtem ko pomeni len družbeni člen cokol in breme da družbo, pomeni len javni delavec to, kar pomeni mlinško kolo na vratu izvestne politično-družbene organizacije, katero stalno moti in mrcvari. Leni javni delavci ne samo, da ne zasledujejo literature svoje dežele, oni ne zasledujejo niti literature svoje lastne organizacije, v katere vrstah se nahajajo. Oni se odvajajo pripregati sotoje možgane k resnemu delu ter se neopazno odtujujejo od borbe v vsakem pogledu. Pretvarjajo se v invalide, kateri samo brbljajo o svojih pravicah, ne priznavajo pa nikakih dolžnosti. Domišljajo si, da morejo živeti od koristi svojega že davno izčrpanega kapitala. Nezadovoljni so z družbo, z borbo, z življenjem in tudi s samim sabo. (Krek je imenoval te vrste ljudi nergače — opazka prevajalca.) Spremljajo v koraku svoje najnaprednejše in najenergičnejše tovariše in brbljajo o njih, jim žele slabo ter kovarijo. Ti ljudje izgubljajo sposobnost ocenjevanja svojega dela in obnašanja, izgubljajo kriterij svoje duše in vesti. Na ta način imajo vsa svoja zla dela v borbi za dobroto in za slugo ter se še celo ponašajo s tem, kar vzbuja pri treznih in resnih ljudeh samo gnus. Tako padajo na potu borbe vse globlje in globlje, zastajajo v svojem duhovnem razvoju, male in velike politično-družbene veličine, ki so postale za določeno borbeno organizacijo to, kar so trhli in od vsemogočih črvov in žužkov polni trši v mladem in bujnem gozdu. (Dalje prih.)